

PARLAGI ESZMÉK, IGÉNYTELEN NÉZETEK,

SZERÉNYTELEN TERVEK

A'

FÜGGŐ KÉRDÉSEK 'S AZ ORSZÁGGYŰLÉSE KÖRÜL.

ÍRTA

EGY CONSERVATIV.

ELSŐ FÜZET.

TARTALOM

I. Diéta – k. előadások –
Deák.	VI. Önálló kereskedés körüli utó-
piák.
II. Prolegomena.	VII. Védvámi ábrándozások.
III. Vallás – és magyar nyelv.	VIII. Utak.
IV. Megyei zavar.	IX. Simile.
V. Kereskedési politica.	X. Pénz.

PEST, 1848.

LANDERER ÉS HECKENAST INTÉZETÉBŐL.

I.

Kegyességgel teljes vevőm és olvasóm!

Fogadja ön hő köszönetemet mindenek előtt azért, hogy e' röpiratot megvenni, fogadja továbbá azért, hogy azt olvasni elkezdni méltóztatott. Adja Isten, hogy ép' olly megelegetést érezhessen ön, midőn mind végig olvasta lucubratióimat, mint a' millyet én érzeni fognék, ha a' kinyomott példányok mind elkelvén, ön irántami hajlandóságának jeleit zsebemben pengethetném. És ez utóbbi óhajtás annyira szívemen fekszik, hogy ha ezt elérnem sikerül, az első el nem sülése felletti fájdalom igen nagy mértékben enyhülve lesz – egy olly fájdalom, mellyre mi szegény conservativek úgy is előre el voltunk már készülve. Mert mikép' is sikerülhetne egy ilyllyennek, helyeslést aratni a' magyar philanthropok, radicálok, reformerek, enthusiasták, korhősök, iskolai, és kávéházi bölcsek, patvariabeli statusemberek, 's több efféle nagy súlyú tekintélyek' részéről? Illy nagy eredményhez reménység nincs, és azért önöktől nem is helyeslést kérünk, uraim, hanem néhány pengő húszast!

Nekem azon rossz szokásom van, mikép' akkor szerelek leginkább firkálni, mikor mások tanácskoznak. „Tanácskozás, tanácskozni, tanácskozás' tárgya, tanácsot adni, tanácsot kérni” egy szóval quidquid tanács, mind az ellen régtől óta nagy, és mondhatom majdnem legyőzhetlen idegenséget érzek magamban. Valami idétlen és fanyar ízű portéka is ez a' sok „tanács, és tanácskozás,” ha azt gondolkozás meg nem előzi. Pedig ezen eset igen gyakori. Gondolkozáshoz azonban idő kell – és így történik, hogy annak, kinek történetből más dolga is van, nem marad ideje tanácskozásra, ha kedve volna is hozzá, és legfelebb is firkálásra kell szorítkoznia.

Ad *voce* „kedv,” ha ön, kegyes olvasó, egy azok közül, kik tanácskozási hivatva vannak, úgy fogadja szerencse-kiránásinkat azon tárgyakhoz, melyekről fog ön tanácskozni. „Már ez bizony igen szép – már e’ felett csakugyan méltó – de már tisztelet, becsület, de igazság is – ilyen tárgyakról tanácskozni, csakugyan gyönyörűség! „Hogy azonban ezen gyönyörűséget élvezendik-e azok, kik’ számára tanácskozik ön, ez tisztán attól függend, váljon önnél ezt: „quidquid tanács,” megelőzte-e a’ gondolkozás? mert *tisztelet*, becsület, de igazság is, kegyes olvasóim, sokan önök közül nem mindig ezen sorozatot követik: tanulás, gondolkozás, tanácskozás, végzés, végrehajtás; hanem gyakran úgy procedálnak: tanulás – 00000: gondolkozás – 0000; tanácskozás = 12X12; végezés = 36 x 36; végrehajtás = 000000 X000000.

Illyenek voltak sokan önök közül, kegyes olvasók, engedelmökkel legyen mondva. „Voltak” mondom, mert hogy most már megváltoztak, hogy most a’ józanság’ stádiumába beléptek, és benne is vannak, nem szenved kétséget, mihelyt elismerjük, hogy a’ mit sokszor, és hangosan ismételnék, az már eo ipso igaz, és hogy „a’ nép’ szava Isten’ szava,” a’ mi más szavakkal annyit tesz, mint: a’ mit legtöbb ostoba ember mond, az a’ legnagyobb okosság és legtisztább igazság.

Miután, mint mondtam, el van ismerve, hogy önök benn vannak a’ józanság’ stádiumában (nem annyit teszen-e ez sok tekintetben, mint Privorszky, és *Hollinger*?), legyen szabad kérem önöket, kegyességgel teljes olvasók, hogy azon tíz fejezetet, melyet ím’ kinyomattam, olvassák el, gondolkozzanak felettök, és azután nagybecsű nézeteiket méltóztassanak a’ közönséggel, és így csekélységgel is közleni.

Hét a’ 10-ből martius’ elejéig készült, három pedig most egy pár hét óta, mióta az országgyűlés együttvan, készült pedig a’ legtarkább foglalatosságok és időtöltések között, annyira, mikép’ nincs bennök 50 sor, mely egy folytában írott volt. Bocsánat tehát az *összefüggés* hiányáért.

Martius' eleje óta sok mindenféle eseménynek valánk tanúi. Zabolchban elhatározta; „a' nemzeteket alkotó hősök' ivadéka,” hogy minden tehén a' maga hornyát nyalja, a' melly mély bölcseségű határozat, világos tanúsága a' hős ivadék', 's vezérlői' tisztán nomadikus eredetének, és gondolkodás-módjának. Szatmárban egy maroknyi ember, négyezer ellenében, pusztított, véregezett, 's győzött, a' mi ismét annak bizonyága, hogy a' magyar nemes született katona. Vasban a' nemesség, eddigi adómentességét conserválni akarva, az adómentesség ellen szólókat nem akarta a' teremben conserválni, hanem az ablakon le az utczára ugratni és destruálni kívánta. Zalában a' házi adót Forintos megbuktatta – másutt forintok buktatták meg – és a' mi nevezetesebb, ezen a' P. Hírlap' szerkesztője csudálkozott! és a' mi még nevezetesebb, Deák Ferencz' jószágára néhány részeg nemes reátámadt, és mert Forintos megbuktatta a' háziadót! és mert a' zalai köznemesség csak olyan durva és miveletlen, mint *ezelőtt volt* mindig, és a' millyennek természet szerint lennie kell! és a' millyen az országbeli köznemesség' többi része is! és mert csak olyan miveletlen és értetlen a' 1843-ki zalai választó nemesség, mint a' millyen vala a' 1832/6-ki, és 1839-ki tehát Zalának követje nincs! – ámbáv volt 1836-ban, és 1839-ben. Gömörben választottak követeket, elég rútul, szokott durva modorral, és kicsapongások között, de azért Gömör még sincs képviselve a' Diétán; de miért van Szatmár, és nincs Gömör? azt senki sem tudja. A' nevezetes események közé tartozik még az is, hogy Sáros vármegyében is megbukott a' háziadó, 's ennek következtében Pulszky Ferencz nem akarván a' megye képét viselni (à la Deák; pedig: non omnia possumus omnes!) a' leendő követségről lemondott, mire azon megjegyzés történt, hogy P. F. különben sem választatott volna meg. Azonban mindezen, 's több más események háttérbe szorulnak a' következő három előtt: 1) a' Diéta együtt van. 2) a' királyi előadások olyanok, hogy nincs mód beléjük nem ereszkedni. 3) Deák Ferencz *nincs* Posonyban

Csakugyan együtt van hát a' Diéta. A' legszebb kilátások közt nyílt meg, és mivel sokan reményeiket valóságnak veszik, találkoztak, kik már tyusát, irányát megjövendölték, és már szóról szóra tudnák leírni azon törvényeket, mellyek „a' korkérdések' nagy részét megoldandják.” Én szegény conservatív, hidegebb vérrrel nézem a' dolgokat, 's türelemmel várom azon törvényeket, mellyek által a' törvényhozás a' fennálló temérdek szükségnek egy részén segíteni igyekezend, és azt mondom: soh'se exultáljunk, hanem várjunk, és ha van ok reá, maga idejében örüljünk, mert a' mint a' német jól mondja: „das Werk lobt den Meister,” vagyis diákul: „finis coronat opus.”

Eddig következők a' nevezetes események: az országos pénztárban semmi sincs, de azért mégis lehet reá assignálni – a' hallgatóság, megtartá lármázósági és kardcsörtetői jellemét, és a' Horvát követeket le akarta torkolni – ezek diákul szólottak – mellyre azon ellenvetés törtévé, hogy így senki se fogja őket érteni, kérdés támad: ki érti az 1836-ikiakat megelőző országtörvényeit, és ki nem? nevezetes továbbá, miként a' népnevelési kerületi választmányban 16 táblabíró, megyei tisztviselő 's a' t. választatott, és csak egy pap, miből azon új tanúság tűnik ki, hogy mióta a' vegyes házasságtól megtagadtatik az áldás, azóta a' megyei követ mind népneveléshez értő szakférfi lett, mi valóban csudával határos!

Azonban mindezek csak csekélységek azon tényhez képest, mellyet mindjárt ki fogok méltókép' emelni. A' Diéta csak május' 20-án nyílt meg tulajdonképen, a' királyi előadások e' napon adatván által, és 10 nappal később már csakugyan munkához fogott! Tisztelet, becsület, de igazság is, ez rég nem volt így, ez újság, ez előlépés, ez valódi haladás! Üdvözlég új modor, élj vidorul, 's légy állandó!

De persze a' királyi előadások! Ezek biz'olnyak, hogy nincs mód nem ereszkedni beléjük. Önök közül, kegyességgel megtölt olvasóim, lehetnek jó sokan, kiknek a' királyi előadások igen rosszul eshettek. Valóságos borstörés bizonyos

orrok alá! És ez az oka, hogy nekem igen jól estek. Sokan önök közül nem vártak illy életbe vágó, illy irányt adó, illy mozgalmat vezető királyi előadásokat. Én pedig megvallom, épen illyeket vártam. Nagy is volt ennél fogva a' megdöbbenés egy bizonyos táborban. „Ezért feszítettük meg illy régóta minden erőnket, ezért vezettük illy szépen a' mozgalmat, ezért tettük ezt, ezért tettük amazt, hogy a' kormányrudat 8 pontban 50 sorral, ki lehessen kezeinkből tekeríteni!” Így jajgattak egy bizonyos tábor' szegletéből. „Hát csakugyan szerepet kell változtatnunk? támogatnunk, és nem ostromolnunk kell a' királyi előadásokat? és mi lesz a' mi édes kedves gravameneinkből?” így sopánkodtak tovább mások. „Hát csakugyan az is fog ezentúl éljeneket aratni, ki minden mellékes tekintetek nélkül támogatja a' kormány' üdvös szándékait, és az nem fog többé, ki mellékes tekintetek miatt csupa daczból nem szokta volt támogatni?” így búsongtak ismét egyebek. És volt sopánkodás, és búsongás, volt búsongás és sopánkodás!!

Ad vocem: szerepváltoztatás, reményilem olvasták önök, kegyességgel díszlő olvasók, Wesselényi' „Szózatját?” Gyönyörű ott az a' szerepváltoztatási fejezet, és jól előkészítette önöknek szerepváltoztatásra az utat. Be kár, hogy illy későn áll elő Wesselényi ezen rendszerrel!

Nem is kétlem ezek után, miként önök az új szerepbe már jól bele tanultak, és ezentúl a' fáklyás zenéket, és macska-muzsikákat vegyesen fogják radicalok', reformerek' és conservatively' részére kezelni. Azonban ez csak egyik eredménye lesz a' szerepcserének, másik azon gyönyörű látvány leend, mint fog Madarász László ezzel a' főispánnal, Kossuth Lajos egy másik zászlós úrral, Lukács György egy harmadikkal mély értekezésekbe merülve a' posonyi ligetben fel 's alá sétálni, 's a' kormány' üdvös céljai' támogatásáról tanakodni, holmi radical korkívánatokkal fűszerezve olykor a' beszélgetést Istenem! miért nem vagyok festő, miért nem vehetek ecsetet kezembe, és miért nem festhetem le ezt?!

De hagyján; visszatérek a' búsongás-és sopánkodáshoz. Volt tehát búsongás és sopánkodás – és a' hosszas vajúdásnak végre a' „junctim” lett eredménye, a' „junctim” ezen régi, és elhasznált história! De ám legyen hát, csak sok üdöbe ne kerüljön.

A' junctim ezúttal csak átmeneti ösvény egy megváltozott politikához. „A' 1793-diki 13-dik cikknek ezen szavai „pertractatis propositionibus regiis justa gravamina tollantur” minden fontosságukat el fogják veszíteni, azon pillanattól küzdve, mellyben a' kormány az ország szükségeiből merített előadásokat teend, és iniciatíváját egész kiterjedésében használandja.” Ezt mondta nekem mindig egy jó barátom. És íme jelenvan ezen pillanat, és úgy hiszem ezen irány többé meg nem változhatnak. Hogy ezen irány loyáliter üdvözöltetett és ez által jövendőre is biztosított, az a' követi Tábla mostani vezetője Klauzál Gábor helyes tapintatát tanúsítja.

Kíváncsi vagyok mégis tudni, mit csinálnának önök, kegyyei tölt olvasóim, ha azon 4,800,000 tótót, ki Gallicziában, és Lodomeriában lakik, hozzánk adnák? mitől a' nagy Isten bennünket, kik sem magunkkal, sem eddigi tótjainkkal nem birunk, mind örökre mentsen meg!

Deák Ferencz Pozsonyban nincs! Én conservativ ember vagyok. Soha Deák Ferencznek egyetlen egy éljent sem kiáltottam, és ezentúl sem fogok, és pedig azért nem, mert nem szokásom kiabálni, azt sem torkom, sem mellem nem engedik, e' felett conservativ levén, ha én, és a' magam szőrűek éljeneznének öt, önök neki többé nem hinnének. Tegyük kezeiket szíveikre, ezen gyengeség még megvan önökben. A' szerepváltoztatás még nagyon új dolog, szokni kell hozzá. Bátran merem állítani, önök közül kegyes olvasóim, senki nálamnál öt inkább nem tiszteli, nem becsüli, és így azon, hogy ő Posonyban nincs, inkább mint én nem szomorkodhatik. Ő mindnyájunk', ő a' haza' embere. Mutatkozik is iránta egy bizonyos általános pietás. Senki sem merészlett még hozzá szólani azon motívumokhoz, mellyek öt otthon

tartóztatják. Pedig ehhez hozzá lehet szólani, mert ő a haza embere, az ő Posonyban nemléte közbaj, és így a' pietás' sér-tése nélkül szabad kérdenünk: helyesek-e az okok, mellyek őt otthon tartóztatták. E' felett közpályán álló, országos férfiak cselekvéseinek közvitatás tárgyául lehet, sőt kell szolgálni, mert a' dolgokat gyakran nem lehet a' személyektől elválasztani.

Minden ember holtig tanul. A' zalai események több tanúságot foglalnak magukban. Első: az értetlen tömegek' ragaszkodása a' régihez, 's balítéleteikhez sokkal erősebb, mint bármely kitűnő egyén' népszerűsége – másik: a' népszerűség merő haszontalanság – harmadik: nincs ártalmasabb, mint balga barát – negyedik: politikai pályát egyes kérdéshez kötni nem jó, 'stb.

Deák Ferenczről már régen hirdették a' „balga barátok” hogy nem vállal követséget, ha az adó Zalában bukik. Minek volt ezt hirdetni? minek a' tömegek' balgatagságával, melly kivált ha botokkal van felfegyverkezve, roppant hatalom, mérköztetni akarni népszerűséget, legyen bár az, mint itt, az értelmesek' köztiszteletére alapítva? De mire való volt ki is mondani? Mintha biz' csudálkozolt volna rajta valaki, ha megérti, hogy a' zalai választó tömeg értetlen, és az ország' szükségeit belátni nem képes! Hiszen ez soha sem vala titok. „Igen, de ez életkérdés” mondandják önök. A' számtalan életkérdések egyike, megengedem. De meg kell-e a' nemzetnek halni, ha 1844-ben nem lesz róla törvény, azt még senki sem bizonyítja meg. És ki tudja, nem fog-e a' jövő kor' szemében egy más kérdés nagyobb fontosságúnak látszani, és ki tudja, egymás, most csekélynek látszó kérdést, nem fognak-e az események valóban fontosabbá tenni? A' politikai kérdések fontosságát végkép is csak a' história dönti el. Aztán magyar követ utasítással van országgyűlésen: utasítással, melly ellenkezik gyakran meggyőződésével. Erre száz a' példa. Nem vala-e maga Deák is ezen esetben? És mégis nem tett-e hasznos szolgálatokat hazájának? Ki me~ részli tagadni? Álljon elő!

Ellensége vagyok mindenféle túlságnak – és így a' háziadóféle kérdés fontossága túlbecsülésének is, és ámbár a' megyei igazgatás költségeiben! részesülést pártolom; azt állítom mégis, hogy ha a' jelen országgyűlésen semmi sem fog is a' háziadóra nézve történni, de ha egyszersmind az országgyűlés kötelességében eljárand, és a' mikről szükséges, üdvös, és jól számított törvényeket hozand –mind a' mellett ezen haza' élet- és kifejlődhetési képessége fenn fog maradni. Felhívok mindenkit, hogy az ellenkezőt bizonyítsa be. A' mit önök átalakulásnak neveznek, az nem mehet olly hirtelen békés úton – pedig önök, mint tudva van, a' törvényesség', és béke' apostolai. 'Csak, az Istenért! ne nagyítsuk a' dolgokat. A' 1843-ki év nem utolsó év a' magyar nemzet' életében, és ez a' vén mohos fa, melyet magyar alkotmányunk nevezünk, még nem korhadt gyökerű, csak száraz ágak kezdenek rajta mutatkozni, mellyek eltörhetnek, ha erős szél támad, de a' gyökér maga még soká fog állhatni, és lassan korhadni, még végre olly parázs lesz, hogy a' lenge szellő is feldönti az agg növényt. A' mint most állanak a' dolgok, nem is kell kívánni, hogy a' háziadó ez országgyűlésen keresztül menjen – ezzel pedig még biztatják némelleyk magukat, – mert ha megválnak a' magyar nemesség adómentességétől, ennek a' nagy többség' szabad akaratja, és belső meggyőződése következésül kell, és illik történni, esnem ollyan szemfényvesztések, és manoeuvre-k' következésében, mint p. o. Biharban, és Pestben történt. És az ilyen nyomorúságot hirdetik aztán némelleyk az értelmesség' diadalának! Ne akarjunk a' törvényhozásból hazugságot csinálni. A' józanok, a' hidegvérűek, a' becsületesek' többségére van ennek szüksége; őszinte, igaz többségre, ha valami mar ad a n d ó t akar –és nem prokatori fogások, és egyéb Bosco-féle expediensek által kiczirkalmazott, kimesterkélt, kikovácsolt, kifaragcsált többségekre. Csalatkozik, ki illyesekkel véli kormányozhatni az országot, és csak sajnálkozást, és könyörületet érdemel, ki ollyan győzelmeknek, mint a' Pesti, és Bihari örülhet!

„Jellemszilárdság, politikai következetesség” ez lesz önök egy újabb erőssége Zala nem képviseltetése mellett. De ugyan kinek ellenében gyakoroltatik ezen jellemszilárdság? 4,000 értetlen ember’ ellenében. És miután ez így van, nem annyit tesz-e itt a’ jellemszilárdság, mint: „én nem szolgálom hazámat ott, hol reám legnagyobb szüksége van, mert a’ zalai köznemesség értetlen, és azon tanokat, mellyeket két év óta a’ hírlapok prédikálnak, nem vette fel magába.” És ha Zalában valahogy sikerül olyan utakon mint Biharban, vagy Pestben áltöbbséget vinni ki a’ háziadónak, akkor már a’ jellemszilárdság’ sértése nélkül lehetett volna, vagy lehetne az illy áltöbbség’ akaratját képviselni! Én nem hiszem, hogy Deák Ferencz így vélekednék. Hiszen ha a’ zalai bona fide megkérdezett, a’ fennforgó tárgyról bona fide értesített, el nem csábított, hanem szabadon nyilatkozó, józan választók’ többsége a’ háziadó elvállalása mellett nyilatkozott volna, azt úgy itt, mint más megyékben valóságos csudának lehetne tartani. És ugyan tegyük kezeinket szíveinkre, hány megyében vagyon a’ felebbi igényeknek megfelelően, és így valódilag hány győzelemnek lehet örülni?

Szívemelőbb látvány nem igen lett volna, mint látni, mint nyilatkozik Deák Ferencz önmeggyőződése ellen, de megyéje’ rendeléséből a’ háziadó ellen az országgyűlésen, mert így tapasztaltuk volna, hogy azon erényekhez, mellyek benne lakoznak, toldá amaz újabbat, és legnehezebbet: önszeretetének feláldozását a’ hazáért. És ezen telt az utókor’ szeme előtt ép’ olly tiszta fényben fogott volna ragyogni, mint azok közül bármi, mit Deák Ferencznek köszönhetünk.

Mindezek, kegygyel tündöklő olvasóim, önöknek talán nem kedvesek, de a’ szegény conservatívnek kedve van, önöket szoktatni szabad vitatáshoz. A’ magyarnak az a’ rősz szokása, hogy ha valakit megszeret, mód nélkül istene-síti – vétek ekkor minden szó a’ kedvencz ellen – nem szabad hozzá közelíteni – a’ legszerényebb kétséget ki-nyilatkoztatni, polgári bűn ‘stb. Ámde ha egyszer veszti nép-

szerűségét a' kedvencz, akkor nincs piszok, nincs undokság, mit reá ne fognának, ne kennének. Mindkettő túlság, kegyes olvasó, szokjunk el tőle. Szeressük azokat, kik érdemlik, de tévedéseik elől ne hunyjuk be szemünket. Mondjuk ki világosan, mikép hibának tartjuk, hogy Deák Ferencz politikai pályáját a' háziadé' kérdéséhez kötötte.

Hidjék el önök, kegygyei tölt olvasóim, ez tévedés, ez hiba vala. Lord Grey 1796-tól kezdve hányszor sürgette a' parlament! reformot mindig siker nélkül, míg 1830-ban miniszterré lévén, 1833-ban törvény lett belőle. Ezen 37 évек alatt mindig parlamentben ült Lord Grey, sőt minister is volt időközben, és a' parlamenti reform ezen időszak alatt mindig kisebbségben vala. Ezen időszak alatt legalább 7-8-szor megújított a' parlament új választások által – és Lord Grey mindig megválasztatta magát, mindaddig, míg csak atyja' halála után nem lépett által a' felső házba, mind a' mellett, hogy tudá, mikép a' parlamenti reform 1830-ig mindig kisebbségben van. Hát ha például az ország' megyéi nagy részében keresztülment, Zalában pedig megbukott volna a' háziadó, akkor sem mehetett volna el Deák Ferencz követnek? És mikor sem az ország' megyéi nagy részében, sem Zalában nem megy keresztül, Deáknak otthon kell maradni?

Önök egy részének, kegyes olvasóim, van egy bálványuk, és oraculumjok, kinek neve Kossuth Lajos. A' hidegebb vérű conservatívok, komoly megfontolás után, azt hiszik, hogy ő önöket mystificálja, és tévútra vezet. A' mi politikai capacitását illeti, ezt közepszerűség alattinak ismerik, de látják, és tudják, hogy nálánál remekebb újságszerkesztő, és mesteribb országgyűlési tudósításokat író egyén nem létezik. A' mi véleményemet felőle illeti, ezt ez úttal önöknek eladni nem leszen szerencsém, mert jó barátságban szeretnék megválni kegygyei tölt olvasóim' nagy részétől, ezeknek pedig tulajdonuk, hogy a' kit kedvelnek, ahoz szót sem eresztenek.

Önök' ezen oraculumuma sok revolutionalis eszmét szórt el két év alatt önök közé, a' mint mondják; mit felette sajnálok,

ha csakugyan igaz. Még inkább sajnálom, hogy Kossuth Lajos önemésztetlen radicalismusát úgyszólván identificálni, úgyszólván reátolni igyekezett Deák Ferenczre annyira, hogy sok azt hiszi már ma, mikép' mindazon zagyvalék, mit egyszer, másszor Kossuth önök elibe terjeszte, Deák Ferencz' agyából származott – a' mit én soha el nem hiszek, és bizonyosan Önök sem.

Kossuth Lajosnak, az önök oraculumának, nem szándékos rosz akaratból, hanem elme- és megfontolásbeli gyarlóságából származott befolyását a' háziadói kérdés' megbuktatására, mások már megbizonyították, és így ez önök előtt sem lehet többé titok. Aranybelüket érdemel kiváltképen a' folyó évi 38. és 49-ik Századunkban látható két czikk, sub titulo: ki a' bűnös? melyet önök eleget, és elégszer nem olvashatnak. De azt mint újságot mondhatom önöknek, hogy Kossuth monomaniában szenved. O t. i. azt hiszi, hogy mert Dessewffy József 1830-ban a' Taglatban, Széchenyi 1831-ben a' Stádiumban, Andrassy Károly 1833-ban egy német röpiratban, egy másik Dessewffy 1839-ben a' Századunkban a' háziadó mellett nyilatkoztak, annak 1843-ban, vagy legfeljebb 1844-ben csálhatatlanul, bizonyosan, és annál mulhatatlanabbul keresztül kell menni, mert 2 A év óta már ő maga, az oraculum is, méltóztatott ugyanazon eszmét magas tekintélyével támogatni! Pedig ha csöndben marad, alkalmasint jobban állunk ma – közbevetőleg legyen mondva. És ez azután a' politikai capacitás, a' politikai jó számító, ki a' sajtó illy rövid, és illy csekély hatásítól, az értetlen és durva tömegek' balítéleteire befolyást tudott reményleni! egy 500,000 főből álló, és ha mint egésznek tekintjük, hatalmas néposztály' ellenében, melly midőn a' régihez ragaszkodik, alkotmányos mezőn áll, és a' melyet orvosai egyszerre köppülyözni, kristélyozni, meghajtani, meghánytatni, izzasztani, eret vágni rajta olly szerényen készültek, hogy nem volna csuda, ha mind megszasztotta volna a' sok orvost, kiknek legnagyobb része ügyis kontár! Idő kell az önök által várt eredményekhez, sok idő;

és nevetséges azt hinni, hogy olly könnyű a' századokig fennálló balságokat megdönteni! Türelem, vastürelem, és egészen más modor, mint a' monománoké! De hát önök nem is olvasták, mit mond Deák 1839-ki követjelentésében a' türelemről?

Elég az ahoz, kegyes olvasóim, szívemből fájlalom, hogy Deák Ferencz nincs Posonban – fájlalom azért is, mert távollétének helytálló okát nem látom.

Most pedig Isten legyen önökkel! Minden cerimonia nélkül megmondtam önöknek rhapsodice, a' mi tollam alá folyt. Hogy úgy sans façon bántam önökkel, az onnét van, mert mióta önök szerepet változtatlak, azóta testi lelki barátimnak tartom önöket – barátok közül pedig feszességnek, teketóriáknak számúzve kell lenni. Ha mondtam ollyasokat, mik kellemetlenek, igen sajnálom; de gondjaim' legkisebbiké vala, és leend mindig, önöknek, kegygyel díszlő olvasóim, helyeslését megnyerni, – hanem azt fogom inkább ezentúl is mondani, mi nem tetszik önöknek, hogy szokjanak a' szabad vitatáshoz, és különbözzenek ama posonyi bajuszos és bajusztalan gyermekektől, kik, ha ollyat mond valaki, mi nincs így, mint, mindjárt zajognak, lármáznak, azon nagy csalódásban élvén, hogy az ő helyeslésük-, vagy roszalásuknak csak félig meddig józan ember elölt lehet legkisebb becse! Pedig egy csepp sincs, mert hiszen in ultima analysi mi a' hallgatóság? A' hallgatóság – hallgatóság!

II.

Mintha előre látnók az országgyűlés kezdetét. Vegyes házasságok, és magyar nyelv ügye, panszlavismus, és ilír mozgalmak lesznek hihetőleg azon tárgyak, mellyek miatt sok tudó meg fogja magát erőtetni, sok „éljen,” és „helyes,” „halljuk,” és „ne halljuk” ‘s több efféle dietalis apparatus fog elhasználtatni; szóval, roppant mennyiségű puskapor ellődötteni, még mielőtt valódi ostromra. és decisiv csatára kerülne a’ sor. így ment ez máskor is, és miért menne most máskép? Olly felette nagyot józanodtunk-e három év alatt, hogy valami új cselekvésmódokat lehetne reménylenünk? *)

Pedig lehetne biz az országgyűlést máskép is kezdeni, mint a’ hogy eddig szoktuk, lehetne nagyobb időkíméléssel, nagyobb morális erő-kifejtéssel fellépnünk, mint a’ hogy eddig felléptünk. És ez nem babonáság, hanem könnyű história, csak erősen akarnunk kell. Akarjunk csak gyökeresen segíteni azon bajon, melly sok másnak kútfeje, akarjunk csak elrendezni tanácskozásinkat, akarjunk csak a’ munkáló gép mozgását hozni jobb rendbe, és meglátandjuk, hogy jobb lesz a’ productum is, hatásosabb lesz fellépésünk, nagyobb lesz benne a’ morális erő. Néhány hazánkfia, a’ mint hirdetik, egy német folyóiratot szándékozik kiadni, mellynek egyik feladása leend a’ magyar állapotok iránt külföldieknél, és irataikban divatozó álnézeteket czáfolni, helyreigazítani. Ez lesz a’ „Vierteljahrschrift von, und für Ungarn.” Szép szándék, mellynek őszintén a’ legszebb sikert kívánjuk. De

*) Tisztelet, becsület, de igazság is, az országgyűlés szebb irányt vett mindjárt kezdetben, mint a’ millyet reménylettem. –

mi e' czélra még más módot is tudunk, és ennek neve: „Ungarischer Landtag 1843.” Mert ha mi, például, az országgyűlést annak eszközlésén kezdenek, hogy valódi vélemény-szabadság álljon fel, és azoknak, kiket befolyás nem illet, az ne is engedessék, hogy követeink a' hallgatóság injuriáinak kiteve ne legyenek, a' tanácskozások kevesebb időpazzarral járjanak –; ha mi általlátván, hogy mindent egyszerűre nem tehetünk, csupán a' legszükségesbekre szorítkoznánk, és minden egyebet magunktól elutasítani, a' napi vélemények daczára, elég erővel bíránk –, úgy, egy cseppet se kételkedjünk, ha csak a' törvényes három hónapig, azaz egy évnegyeden keresztül, tartana is az országgyűlés, annyi hibás nézetet hazánkról igazítanánk meg egy vágással? mennyit a' „Vierteljahrsschrift” számtalan cikkelylyel, és hús évnegyed alatt sem lesz képes megigazítani. A' külföld, a' civilizált világ, végképen is csupán tetteink után fog bennünket bírálni, és nem szavaink után; és mit érünk vele, midőn szóval megczáfoljuk az álnézeteket, ha cselekvéseink szavainkkal ellentétben maradnak? A' magyar liberalizmusnak tettek általi igazolásra van szüksége, és nem szavak általira, mellyekben már eléggé bővelkedik. De ezen igazolást nem másutt találhatja fel, mintha önmagán erőt tud venni, ha organisálni tudja magát, és mozgását – a' mi ismét magában foglalja azon feladást, hogy a' mostani tanácskozási zavar hozassék rendbe mindenekelőtt. Míg mi túrni tudjuk, hogy az, kinek szólanı joga van, bárki által hátráltassék ennek gyakorlásában, addig a' szólás törvényes szabadsága feletti aggodalmaink, akár mint demonstrálgassa is az „Ungarische Vierteljahrsschrift” az e' tárgybeli subtilitásokat, a' civilizált világ előtt mindig megfoghatatlanok lesznek. Míg mi túrjuk, hogy a' horvát követet, mert diákul beszél „ne halijukkal,” és egyéb robajjal letorkolni sikerülhessen, addig hiába fogjuk a' horvátnak azt mondani, hogy rá a' magyar nyelvet tolni nem akarjuk; bizony nem fogja elhinni. E' dolog csak az

előtt látszik csekélységnek, ki nem ismeri a' nemzeti susceptibilitásokat, és magát másnak, és kivált a' gyengébbnek helyzetébe bele gondolni nem tudja. De mi bátrak vagyunk a' horváthoni ingerültséget igen nagy részben azon csekély figyelemnek tulajdonítani, melly követek iránt országgyűlésükön mutatkozott. Egyike ezek után szerény óhajtásinknak: bár szünnének már meg egyszer a' haladó rész teltei és szavai közötti ellenmondások. Ha mindjárt kezdet mutatkoznék illy szellemben, az ki sem mondható lökést adna dolgainknak, mert nagy morális erő rejtezik egy olly testületben, melly organisáló képességet tud kifejteni épen azon ponton, mellyen önmegtágadásra, divatozó balítéletek' legyőzésére, káros szokások' kiirtására van szükség. Ha a' hallgatók' fékezéséről van szó, kedvencz argumentuma sok gyengének, és némellyik *systematice* propagálja az efféle nézeteket, hogy hallgatói kicsapongás alkotmányos országban, és szabad tanácskozási formákban élnem kerülhető, körülményeinkben pedig ezen neme a' publicitásnak valóban szükséges is. De ezen álokoskodást sem más alkotmányos nemzetek' példája, sem a' dolog' természete legkisebbé sem támogatja, sőt azon körülmény, hogy némellyek a' rendetlenséget szükségesnek nyilatkoztatják, minden valódi szabadságbarátot meggyőző tökéletesen az illyen zavar' elnyomásának szükségéről. Pedig az országgyűlésnek illyen szellemű fellépése nem babonáság, hanem könnyű história, csak egy kis akarat kell hozzá, mikint felébb mondani szerencsénk volt, és egy kis nemgondolás a' napi véleményekkel, meg egy kis figyelembe vevése a' jövődség ítéletének, mert higyjük el, lesz országgyűléseinknek egykor pártatlan *historicusa*, 's a' maradék részint kacagni, részint megfoghatatlannak fogja tartani annak jó részét, mit ma az értetlenség, vagy elfogult pártszellem megtapsolt, és megfordítva.

Csupán a' legszükségesebbekre szorítkozással eltökélt szándékot látni, ez volna egy újabb tárgya óhajtásunknak. Van-e az illyen természetes kívánságnak hosszú mutogatásra

szüksége? vessünk csak egy pillanatot dolgainkra, és be kell látnunk, hogy azokat egyszerre rendbe hozni lehetetlen. Mihelyt ezen lehetetlenség' érzetében járulunk a' munkához, azonnal következik, hogy csupán a' legszükségesebbekre fogunk kívánni szorítkozni, és ezt világosan el is fogjuk ismerni, és országgyűlésileg kimondani, miáltal állásunkat lényegesen javítandjuk, mert teljesedésbe nem menendő várakozásokat nem ébresztettünk, és ekkép a' törvényhozás iránti bizodalmit nem csökkentettük, egyszersmind pedig statusférrias tapintat, és bölcseség jeleit adjuk, miáltal ismét moraliter erősödünk. És így már az országgyűlés' kezdetén el kellene magunkat határoznunk az iránt, mit akarunk ezúttal? és ennél tovább mennünk nem kellene; és mindent, mi ebbeli szándékunkat hátráltatná, el kellene magunktól utasítanunk. Egyszer már a' haladási sorozatot egy egészben felfogó országgyűlésre van szükség, hogy vége legyen az ide 's tova kapkodásnak, határ legyen szabva a sok éretlen békételenségnek, és a' törvényhozás' nyilvánított meggyőződése ezen sorozatról a' vélemények' támaszpontja lehessen. Mert hihetjük-e, hogy annyi ideig fog az országgyűlés tartani, mennyi mind annak elvégzésére szükséges, mi a' végzendők' sorában áll? És jó volna-e, ha ilyen soká tartana az országgyűlés? És nincs-e jelen az idő, mielőtt tömördek dologba belefognánk, tisztába jönni magunkkal, hogy mit, és micsoda sorban akarunk tulajdonképen? –

A' legszükségesebb tárgyak' kiszemelésének processu-sában, igen csekély nézetünk' szerint, két alapelvnek kell uralkodni. Először, hogy a' most szükségesek' létrehozása, a' jövőben szükségesek' eszközésének útjában ne álljon; – másodsor, hogy semmi olyas szükségesnek ne tartassék, a' mi akár politikai összekötetésünk'ből folyó állásunkat nehezíthetné, vagy összebonyolíthatná, akár hathatós kormányzást tenne lehetetlenné. E' kettőben fekszik mind a' most, mind a' jövőben szükségesek' létrehozhatásának garantiája.

Tegyünk magunknak néhány kérdést, és feleljünk rá őszintén. Maga az országgyűlési testület, nevezetesen a' vá-

rosok' állását tekintve, maradhat-e kár nélkül tovább mostani helyzetében? Lehet-e kifejlésről, a' szó' egészséges értelmében csak álmodni is, míg a' nemzeti értelmesség' növeztésére nagyobb gond nem fordítatik? Lehet-e alapos remény törvényhozás útjánai előmenetelhez, míg a' közigazgatás mostani állapotjában marad? Anyagi jobblét fog-e bekövetkezhetni a' belközlekedések' mostani helyzetükben maradása mellett? fog-e virágozhatni, ha a' nép' legszamosabb osztálya fog ezentúl is vinni minden terheket, és olyanokat is, mellyekben igazság szerint nem csupán neki kellene részesülni? Az annyira szükségesnek kiáltott hitel elő fog-e állani, hacsak törvényeinket teszszük szigorúbbakká, de a' tőkekaphatást institutiók által nem könnyűjük? A' birtok' bizonytalansága megörökítve fog-e bennünket virágzó nemzetek' sorába emelni? fogják-e ezt eszközteni vízáradásaink-, posványaink-, vagy a' külkereskedésünkre befolyó viszonyok' bizonytalansága?

Feleljünk ezen kérdésekre őszintén, és előttünk fognak állani azon megakasztó, paralysáló állapotok, mellyek öszves kifejlésiinket leginkább hátráltatják, mellyeknek elhárítása tehát most, mindenekelőtt a' legsürgetőbb feladat. Ha ezek egyszer el lesznek hárítva, akkor helyén lesz a' gyorsabb mozgás, megfogható lesz a' békételenség, de míg ezen gátak fenállanak, addig másra, mint ezek' elhárítására irányzott nyughatatlanság, előttünk legalább megfoghatatlan, és nem látszik egyébnek, mint cél és siker nélküli rugdalódzásnak.

Mi lehetne korszerűbb, mint azt hozni rendbe mindenekelőtt, a' mi nélkül ezentúl bármit is jobb rendbe hozni, teljes lehetetlenség? Ha ezekhez, az ingerlékenységben létező kedélyek' lecsilapítása végett, még a' vallás- és nyelvbeli kérdések' tisztába hozását teszszük, ugyan lehet-e azzal vándolni bennünket, hogy csökönös mozdulatlanságot választánk jelszavul, vagy igen csekélyégeket óhajtunk?

III.

Mint előkészítő, és egyebeket könnyítő működést, említettük a' kedélyek' megnyugtatóását, a' vallás és nyelvbéli kérdések' tisztábahozása által. De hogy ezen megnyugtatóás jó siker' valószínűségével micsoda basison történhetik? azt fejtegetni még nem volt alkalmunk.

Mi azon törvényhozói álláspont, mellyen nálunk a' vallási kérdések fekusznak? A magyar törvényhozás, a' nem katolikusok törvények által biztosított állását, végintézménynek (final measure) soha nem vette, hanem azt javíthatónak tartotta mindig, és lépései ezen vezérelvből indultak ki. Másrésztől azonban különböző vallásbéli felekezetek' együttlétezésének feltétele, a' béke, megkívánja, mikép „pactum taciturn gyanánt tekintessék, hogy egyik a' másíknak statuquoját meg ne támadja, hanem azt tiszteletben tartsa” –a mint ezt a' „Világiban egy korán elhunyt barátunk monda, és a' mit itt emlékezetbe hozni igen szükségesnek látunk, A' megnyugtatóás tehát nem történhetik más basison, mint a' nem-katolikusok' irányában, szem előtt tartva mindig az érdeklett perfectibilitási elvet: a' különböző vallások' elvei, szerkezete, alkotmányos álladalma, és mindezekből folyó jogaik liszteletének basisán. Ha nem ezen biztos alapra fogunk állani, mellyen mellélünk harczol az igazság, a' méltányosság, a' józan politika, 's a' civilizált világ' véleménye, hanem átvisszük a' kérdést azon türelmetlenségi, és házsártoskodási mezőre, mellyen a' felekezeti léleknek tér nyílik mindent magához ragadásra, és önuralmának mások jogai' romjaira leendő építésére törekedhetni, úgy nem fogjuk eszközteni a' kedélyek' megnyugtatóását, hanem csak deplacirozni, más

helyre átalvinni fogjuk az ingerültséget, és a' jó ügyet, a' bizonyosan elkövetkezendő engesztelhetlen gyűlölség hosszas háborúja minden eshetőségeinek teendjük ki. És midőn már fordulási ponton áll a' jó ügy, van-e abban józan politikának csak árnyéka is, mellőzni az egyedül czélhoz vezető basist, és a' katolikusok' jogait támadni meg? van-e abban politika, midőn vallási kérdésekben, és in specie vegyes házasságok ügyében azon nyomon van már a' törvényhozás, melly czélhoz egyedül vezethet, és midőn bevégzett tények állanak szemközt velünk, mellyeken változtatni nem áll hatalmunkban, recriminációkra vesztegetni időnket, vagy épen törvényhozás előtt forgó ügyekben, mint a' transitus, és reversalisok, megeieleg tetteleg intézkedni, és ekkép növelve az ingerültséget, magát az ügyet kockáztatni? Valóban, ha nem gyermekészszel fogjuk fel a' törvényhozás' feladatait, hanem azt a' nemzet összes szellemi munkássága gyűlpontjának tekintjük, felette kívánatos, hogy vallásbeli kérdések' kielégítő elintézésének felébb említett egyedüli bázisa épen az országgyűlésén víjjon ki magának minél általánosabb elismerést, és onnét sugározzanak szét e' tekintetben is egészséges elvek, honnan mint az értelmesség focusából, a' haza tartós és állandó világozságot, és nem későbbi bizonyos meghasonlás' elemeit magában rejtő mulékony megnyugtatóst, hanem állandó béke magvainak elhintését reményli, és várja az egy isten' tiszteletének módjában egymástól eltérő, de az egy közös haza' szeretetében összeforró hazafiak' számára. De ezen megnyugtatóst és csillapodás csak illusio fog mindaddig maradni, míg egyik vallás a' másik elveinek feszegetésével végképen fel nem hagy; míg a' világi hatalom a' lelkinék körét nem respectálja, és míg mind az orthodox, mind a' togátusi szellemű viszonyos ingerkedések el nem némulnak. És ez alkalommal legyen szabad némelly túlbuzgó protestáns atyánkfiait azon tényre figyelmeztetni. hogy józan magyar hazafi, és főleg katolikus, a' protestantismus' ügyét Magyarországon csak azon hypothesisben pártolja és pártolhatja, hogy a' nem-katolikusok

törvényes állásának fokonzintéri javítása, végeredményeiben a' katólikus érdeket veszedelemzetetni, vagy sikert ígérő megtámadásoknak kitenni nem fogja egyrésztől, másrésztől pedig a' különbéle vallásfelekezetek között egyetértést és békét állapítván meg, ezáltal mind in specie Magyarországnak, mind pedig az egész ausztriai birodalomnak morális erejét, kifejlődési képességét, és ekkép jövendőjét biztosabbá teendi; – de ha mellőztetik a' békés együttlékezés' egyedüli basisa, vagy a' Protestantismus' ügyének ürügye alatt a' katólikus ügy támadtatik meg, és ezen egész vallási mozgalom vagy politikai célzalokkal zavartatik egybe, vagy pedig olly iránynak indul, melly azon szándékot távolról gyaníttathatja, mikép nem csupán az van célba véve, hogy annak, mi a' különböző vallások' elvei, szerkezete és alkotmányos álladalmában sajátyszerű, viszonyos tiszteletben tartása, és mindeniknek tulajdon körébeni szabad mozoghatás engedése mellett polgári jogegyenlőség vívassék ki a' különbéle vallásfelekezetbeliek, mint illyenek között, hanem hogy mindezek alatt valami suprematiára törekvés is lappang: akkor és ezen esetben kormány és a' Protestantismus' ügyét pártolók, az illyen irányt micsoda szemmel fognák nézni, azt nem szükség magyarázni. Nem ajánlható tehát eléggé mindeneknek, kik ezek körül akár megyéken, akár országgyűlésen befolyással vannak, a' felébb említett basis' figyelemben tartása, és a' múlt, és jelen országgyűlés közti időszakban követett célhoz nem vezető politikának nem megújítása, hanem abbanhagyása. Hiszen nagy szavakhoz annyira hozzá vagyunk szokva, és ezen fegyvert annyira elkoptattuk és eltompítottuk, hogy eredményes benyomást tőle nem reménylhetünk, és azt sokkal bizonyosabban várhatjuk, a' kellő korlátok' túl nem lépése, és így másokat nem aggasztó méltányos követeléseink' érzete által erősödött magunktartásától.

A' magyar nyelv' ügye körül mikép kellessék működni országgyűlésen, az mondhatatlanul kényes kérdés, és annál,

melly most hírlapokban vitattatik, és azon tengely körül forog: váljon törvényhozásnak és megyéknek lehet-e magyar nyelv-emelés' tekintetében helytelen cselekvéseket joggal szemökre vetni? véghetetlenül fontosabb. Mert ha az ilír mozgalmak és irányok nem ezen kútfőkből erednek is; vagyha azok nem reactioknak tekintendők is, és vagy nem egyebek, mint a' magyar nemzetiségi mozgalmak' analogiáji, vagy valódi szlávpropaganda szüleményei, és politikai célzatokat rejtenek magokban, mindezen esetekben egyiránt felhíjják a' törvényhozás' figyelmét, és oda kell irányozniok igyekezetét, hogy az Iliacos intra et extra muros létező ingerültség megszüntetessék; mert akár reactio, akár propaganda az egész, mindenesetre ezen ingerültség annak hatalmas szövetségese és tápláléka. Tudni, hogy a' feltűnő jelenetek honnan veszik eredeteket, és így bírni a' nyavalya diagnosisát, természetesen szükséges mindenekelőtt, – de a' thesist nem így kell felállítani: sem törvényhozás, sem megyék nem tettek egyebet, mint a' diák nyelv helyére közigazgatási és törvényhozási nyelvvé a' magyart akarták emelni, és így mivel ezt joggal tehették, nincs senkinek oka panaszkodni; az ilír mozgalmak tehát szláv-propaganda' szüleményei, és azok alatt veszedelmes politikai célzatok lappangnak, mi iránt altatásban tartani akarni a' nemzetet, veszélyes mystificatio. A' demonslrationt a' demonstrandumon kezdeni, vétkes szándékokat tulajdonítani nagyszámú polgártársainknak, mielőtt azt a' legnagyobb positivilással bizonyítani tudnók, a' legroszabb politika' sugallásainak következése. Pedig így állítják fel a' thesist túlheveseink, és vezéreik, kik mindegyütt véve, úgy ezen, mint más kérdéseken, mondhatatlanul sokat rontottak, – demi őket, – ámbár örömet játszák e' törvényhozás' szerepét, melléje szeretnek bújni, és midőn a' törvényhozás' eljárását igazolják, azon üres hiedelemben vannak, hogy ezzel önmagok' kicsapongásait védették, – igen jól meg tudván a' magyar törvényhozástól különböztetni, nem kételkedünk, hogy maga helyén a' kérdés, és a' nyavalya' diagnosisa minden

egyoldalúságtól mentien fognak vizsgálat alá vétetni. Jó siker bizonyosan csak ezen után remélhető. Ezen vizsgálatközben nem fogja a' figyelmet elkerülhetni, hogy a magyar nyelv elleni szegülés Horvátországban már régibb eredetű, melly eleinte gyengébb volt, míg végre *most* nagyobb erővel tört ki. Hasonlóan áll a' dolog a' magyarországi tótajkú evangélikusokkal, kiket a' katolikus horvátokkal e' tárgyban szövetkezve látni, nagy figyelmet érdemlő tény, és azt mutatja, mikép nemzetiségi vonzalmak vallásos idegenkedést is képesek legyőzni. Bármí Jegyen is ezen ellenszegülések' oka, miután azok léteznek, szükséges, hogy az idegen ajkúak hazánkban nem hírlapi cikkekkel, hanem közállományilag (von Staatswegen) meg legyenek nyugtatva, és ünnepélyesen ki legyen mondva azon határ, mellyen túl a' törvényhozás magyar nyelv tárgyában menni nem kivan. Egy illy lépése a' törvényhozásnak ki fogja emelni az idegen ajkúakat azon aggasztó bizonytalanságból, mellyben ők, helyesen vagy helytelenül nem vizsgáljuk, *most* nyelvek tekintetében léteznek. Megszűnván ezen bizonytalanság, csillapodni fog az ingerültség is, kivált ha ezen határ, ezen non plus ultra kiszabásában, nem veszítjük szem elől a' méltányosságot, és azon eszélyes kiméletességet, mellyel az idegen ajkúak iránt egy illy különböző nemzetiségeket magában foglaló országban, mint hazánk, viseltetni multhatatlan kötelessége a' törv. hozónak. „A' hazánkban létező különb nemzetiségeket nem akarjuk magunkba felszívni, absorbeálni, a' magyar nyelvet nem általános népnyelvvé (Volkssprache), hanem közigazgatás' és törvényhozás' nyelvévé akarjuk csupán tenni”, szólnak sokan. Így hát szorosán ezen elvhez kell ragaszkodnotok, és azt törvényhozási és közigazgatási intézkedéseinkben következetesen kell keresztül vinnélek; nemcsak köz-, de magánéletben is olly általános elismerést kell ez elvnek kivínotok, hogy az, mint általánosan elismert nemzeti szándék, minden vitatáson és kétségen túl legyen. Ha így vagyunk lelkesítve, ha respectálni akarjuk a' különb nemzetiségeket, úgy respectáljuk valódilag, kívánjuk meg

tőle *őszinte tisztelését*, a' felebbi hasisra épülő törvényhozási rendeletinknek, de többet ne, és sem irigy, sem kancsal, sem gyanús szándékot sejdítő szemmel ne nézzük, ha a' Magyar- és Horvátországban lakozó 2 millió 600 ezer lót, orosz, és horvát, millió német, 400 ezer rácز művelni és tanulni fogja nyelvét, emelni igyekezendik irodalmát, német, tót, rácз kathedrákat fog emelni, német és tót színházat kívánand bírni, és látogatni 'stb.; – mert ne kételkedjünk, mindezt akarják ők máris, vagy legalább fogják akarni, és mi nekünk ha következetesek akarunk maradni, nem lesz sem módunk, sem jogunk ezekben őket akadályozni, miután nem akarjuk rajok tolni a' magyar nyelvet, és így meg kell engednünk, hogy művelhessék önnyelvöket. És kérjük, ne is éljen itt senki azon argumentummal, hogy „ezen nemzetesedési irányokat túrni nem lehet, mivel ezeket, nevezetesen: a' tótot, ilírt, külbefolyás fogja önérdekében kizsákmányolhatni „ – ezen erősség semmitsem bizonyít. Ugyanis ha kell külbefolyástól tartani, ennek nem sokkal nagyobb tér nyílik-e, midőn a' nemzetisedési iránynak jogtalan nyomás által reactionalis természet adatik, mintha meghagyatván természetes medrében, *sőt* neki könnyebb folyás engedtetvén, ezáltal elkerültetik, hogy partjain túlcsapongjon? Nem sokkal valószínűbb-e, hogy ezen milliomok a' hazafiúi érzelem'egységében velünk kezet fogandnak mindenben, mi a' közös haza' és birodalom' javára és díszére szükséges, és hazafiságok' pán-czéljáról a' külbefolyás nyilai nyomhagyás nélkül fognak lepattanni, ha megnyugtatva nemzetiségek íránt, meg lesznek állásukkal elégedve, és bírni fogják úgyis azt, mit nekik távolban lobogó gyanánt lehetne mutogatni? Ezen felelte fontos kérdésben végkép tisztába kell jőni minmagunkkal. Csekély véleményünk szerint egy olly országban, mint hazánk, hol ennyi a' különböző nemzet, és a' nemmagyar-ajkúak száma öszvesen nagyobb a' magyarokénál, hol végre ezen külbönb nemzetiségek' geographiai elhelyezése ilyen, mint nálunk, ott egy nemzetté amalgamisálni mindezen

külön elemeket nem lehet; és így a' törvényhozás magának czélul ezt ki nem tűzheti. Illyen helyzetben, legfeljebb egy közvetítő állapot, t. i. egy nyelvnek törvényhozási és közigazgatási nyelvvé emelése, és a' felsőbb, műveltebb osztályok között divatoztatása, lehet a' feladás. Úgy látszik, ezen szempontból tekintette törvényhozásunk is a' magyar nyelv' ügyét, és folyton ezen célra törekedett. Azonban meg kell vallani, hogy az akarat' következetességével nem mindig mentek párhuzamban a' cél' elérésére választott módok. Itt kétféle történt, csekély véleményünk szerint, nevezetesebb elmulasztás. Először nem voltak tisztába hozva az elvek, mellyeket Horvátország irányában követni kell. Bizonyítja ezt a' törvények' kétes értelme. Másodsor, nem voltak kellő sikerű intézkedések téve, hogy a' közigazgatási és törvényhozási nyelv' polczára emelt magyar nyelvet mindenki könnyen és olcsón sajátjává tehesse. Mert ha statuscélokból kívánjuk az egy közigazgatási nyelvet, úgy a' status tartozik annak tudhatását közállományilag lehetővé, sőt könnyűvé tenni, — ellenkezőleg jogtalant kivan a' polgároktól, olyat követelvén, mit elérniök vagy nem lehet, vagy igen nehéz, és ekkép indirecte kizárván őket mindazon jótékonyságokból, mellyekben honpolgár a' közigazgatási nyelv' tudása által részesülhet. Ha egyszer gondoskodtunk arról, hogy a' magyar nyelv' tudásához olcsón és könnyen juthasson horvát hazánkfia, akkor lesz napirenden kívánni, hogy az országos közigazgatási nyelvet nemtudó, közhivatalt Horvát-honban se viselhessen, — de addig ezt rendelni sikert nem ígérő, és így törvényhozáshoz nem illő intézkedés volna. Őszintén megvallva, ezen két elmulasztás' pótlására vélnénk tehát a' magyar nyelv körüli tetteleges intézkedéseket jelenben szorílandóknak. Nagyobb sikert várnánk mi ezektől, mintha csak felsőbb iskoláinkba hozattatik be tanítói nyelvül (als Unterrichtssprache) a' magyar nyelv, mert hacsak az történik, és nem egyszersmind az alsóbb iskolákban tarttatik a' magyar nyelv, mint tanulmányi tárgy, (als Lehrgegenstand) úgy

kétségkívül lassúbbak lesznek az eredmények. Horvátország' irányában pedig, miután nem lehet eltagadni, hogy ott a' magyar nyelv eléggé nem értetik, még azok által sem, kik kezelik a' közigazgatást, és így ott közigazgatási nyelvvé a' magyart tenni, a' közigazgatás' és municipalis rendszer' kára nélkül nem lehet, véleményünk szerint megszüntetendő volna a' törvény' kétes értelme, és világosan kimondandó, hogy a' horvát hatóságoknak kormányzésekkel, 's a' magyar hatóságokkal diákul levelezni, és a' közigazgatást keblükben vagy diák, vagy más nyelven folytatni szabad. Ezt mi szükségesnek, igazságosnak látjuk, és merőben elutasítjuk magunktól azon némellyek által javaslóit expedienst, hogyha közigazgatási nyelvvé teszszük Horvátországban a' magyar nyelvet, ez úgyis semmit egyebet nem tesz, mint azt, hogy a' horvát megyék egy magyarul tudó jegyzőt tartani kénytelenek, ki velünk magyarokkal magyarul levelezzen. Elutasítjuk pedig magunktól ezen silány expedienst, mint olyat, mely nem illik egy nemzethez; mely szemfényvesztést foglal magában; maga mutat utat a' törvény' kijátszására, azon czélt, mely a' nemzet' szeme előtt lebeg, legkisebbé sem biztosítja, és azt bizonyítaná, hogy mi a' dolgok' külsejében keressük azoknak lényegét. Mit is nyerne ezen 3 magyar jegyző által Horvát-honban nemzetiségünk bármi tekintetben, általlátni nem tudjuk, — de igen jól értjük, hogyha a' nemzet egyenes, és igazságos politikát követ, ezáltal a' Magyarhonnal jó viszonyokban maradni kívánó horvátpárt tetemesen erősödik, többséget nyer, és végtére győz azon egyszerű okból, mert igazság, méltányosság, józan politika, és Magyarország' sympathiája mellette fog harcolni; ezeknek együttvéve pedig az ilirpárt, mely a' szakadás' annyi magvát hordja önkebelében, és a' melly mellett csupán ábrándozás harcol, tartósan ellentállni nem képes. És ne kételkedjünk, csak ezen az utón fog a magyarság ügye ismét jobb fordulást venni Horváthonban. Ha ellenkezőleg behozzuk kényszerítőleg törvény által a' magyar nyelvet, mint közigazgatásit Horváthonba,

agy részesülendünk ugyanazon nagy gyönyörűségben, hogy azon néhány levél, mellyet megyéink a' horvátoktól évenként kapnak, magyarul fog füleinkbe hangzani, de megmutattuk ezzel az egész világnak, és horvátoknak, hogy bennünket szemfényvesztésekkel ki lehet elégíteni, és hogy olyanba helyezünk erő kifejtést, miáltal csak gyengeségünk tűnik ki. Nem lenne az ilyen lépésben legkisebb hátralépés, nem az elv feláldozása, hanem kétes értelmű törvények országgyűlési hiteles magyarázatja volna ez, eredve a' nemzet önmagába helyezett bizalmából, melly kétkedni nem engedi, hogy elég morális erővel és súlylyal bír végczélját elérhetni, és így odavezető intézkedéseinek sikerét bevárni, vagyon elég türelme.

IV.

Szegény magamnak elejétől fogva az volt véleményem, hogy alkotmányos főhatalmunk lisztében áll, az ököljog' feléledése ellen, mellyel tisztelt barátom Andrássy Károly sajátos szeszélyével igen helyesen nevezett el bunkokratianak, ünnepélyesen, és kárhozzátólag nyilatkozni. Noha ezen óhaj-tásom nem teljesült is akkor mindjárt, mikor keblemben tá-madt: örvendenem kell mégis, midőn látom, mikép a' ki-rályi kegyelmes előadások a' megyei tanácskozások körül itt ott helyt foglalt ocsmányságok' jövődöbeli megakadályo-zását az ország' rendéinek feladásul kitűzék.

Nincs itt helye, visszamenni az ügynevezett corteske-dés' eredetére. Ismeretes tény, hogy tisztválasztásokra kezd-ték eleinte egyes hivatalvadászók a' tömegeket becsödüteni, pénzzel, borral, pálinkával, hússal vesztegetni, később ugyan-ezen megvesztegetési rendszer követválasztásokra is kez-dett alkalmaztatni, míg végre divattá lön, megyei tanácskozó gyűlésekbe is beszekeresztetni a' pénzzel és borral meg-vesztegetett tömegeket, 's az ő segítségökkal vívni ki gyöze-delmeket, ép' olly nyomorultakat létesítési eszközeik' te-kintetében, mint sajnálatosokat a' municipalis szerkezetre kiható kártékonyságuk miatt.

A' ki párti elfogultságot levetkőzve, irányozza figyelmét azon roppant baj- és zavarra, mellyben jelenleg e' tekintet-ben vagyunk, kénytelen lesz kimondani, hogy a' létező po-litikai vélemények különb színezetei között egy sincs, melly elháríthatná m igáról azon súlyos vádat, mikép a' tömegek' értetlenségével, durvaságával ő is visszaélt, ő is vesztegette, rontotta azokat. És miután illy általános a' magasabb állásúak

vétkessége e' tekintetben, és a' magyar választó testület' elkorcsosítása, megromlottsága főképp nekik köszönhető, időpazarlás minden recriminációkra, szemrehányásokra fecserlett szó, és nem ebben, hanem abban fekszik a' hazafinak feladása: a' jó rend érdekében használni azon morális indignatiót, és utálatot, melyet a' józanok', becsületesek', hidegvérűek' kebleiben támasztottak az elkövetett fertelmeséget különféle nemei, mindben, mind kün, mert hogy zavarjaink' ezen ága fogja a' civilisait világ véleményét leginkább ellenünk fordítani, ha mostani állapotjukban hagyjuk, nem szenved kétséget.

És mégis milly kevés remény mutatkozik, hogy e' tekintetben valamely czélszerű, és hathatós intézkedés történjék! Mert nem annyira a' tiszt- és követválasztásokról vagyon most szó – a' királyi előadásokat legalább nem lehet kirekesztőleg ezekre érteni – hanem inkább, és főleg a' megyegyűlési tanácskozások körül forog a' kérdés, és annak megakadályozása van czélul kitűzve, hogy az értetlen, és nyers nagy tömeg, az értelmes, és művelt kisebbséget a' municipális élet' azon ágában ne nyomhassa el, mellynek legnemesb feladása országos, és közigazgatási ügyekre szabad tanácskozás' útján befolyjni. És íme a' nagy bökkenő! El is kezdték tehát nemelleyek már félreérteni az olly igen tiszta, és érthető feladást: „Minden oldalról megakarják vizsgálni a' történt kicsapongások' eredetét.” Mintha biz' az országgyűlés királyi commissio, vagy Inquisitions-tribunal volna, és nagy haszna kerekednék belőle a' hazának, ha hosszú, és tüzes szónoklatok', és keserű recriminációk' útján kiszül végre, hogy „iliacos intra muros peccatum est, etc.,” a' mit minden gyermek úgy is tud már világosan. Minek tehát félreérteni a' kérdést? minek a' dolog' ép' azon oldalát emelni ki, melly legmeddőbb, legalkalmasabb ingerelni a' kedélyeket, és ekkép elvonni a' dolog' lényegétől? minek oda magyarázni az egészet, mintha itt egy tisztválasztási repressiv törvényről volna csupán szó, és nem egyszersmind és inkább

a' municipalis rendszerbe idő' multával becsúszott képtelenségek' és anomáliák' gyökeres orvoslásáról? vagy talán szűkeségek a' tömegek? vagy talán jól esik tömegekre támaszkodhatni bizonyos körülmények között?

Igaz, és világosan ki kell mondani: követeink', és megyeink' állását bokros nehézségek környezik e' tekintetben. Lélekvásárlás, vesztegetés, itatás, szóval corteskedés minden neme annyira divatozik egy idő óta, miszerint követeink' megyei tisztviselőink' nagy része egyenesen olyan eljárásoknak, és hatásoknak kifolyásai, melyeket jövőre lehetlenné tenni, minden becsületes ember buzgó kívánsága. Követeink' és megyei tisztviselőink' nagy része tehát két tűz közé van helyezve. Egy részen áll a' küldők, és választók iránti hálátlanságtól rettegés, más részen azon hazafiúi érzelem, és meggyőződés: miszerint a' mostani zavar nagy kár nélkül eddigi mocskában nem maradhat. Kétes helyzet, és kevés reménnyel biztató a' jó ügy győzelme iránt – kivált miután az országgyűlési utasítások is részint a' felebbi hatásoknak eredményei, részint pedig azokra olly egyének is folynak be, kik a' jobb és szigorúbb rend mellett, eddigi bitortlásaikkal felhagyni volnának kénytelenek – kevés reménnyel biztató, mondom, ha csak Wesselényi Miklós' szavai nem adnak új fordulatot a' dolognak, mert hogy, emelje bármelly, és mennyi conservatív, bármilly jól, és alaposan szavát, annak a' közönség' tetemes részénél nem volna annyi sikere, mint annak lenne, ha Wesselényi, nem úgy mint jelenleg igen okosokat, hanem a' legnagyobb silányságokat mondaná; vagy Kossuth Rotteck-féle excerptáit az olvasó elibe, nem úgy mint szokta tiszta, virágos, és sujtásos magyarsággal, hanem az annyira gyűlölt deák, vagy ilír nyelven, declamálgatná, arról egy cseppet sem kételkedem. En tehát némi hatást reménylek Wesselényi' szavaitól, még nagyobbattól, ha 10-12 megyei követet corteskedési leg-rútább kicsapongások' útján visszahívnak, vagy eddigi utasi-

tásaikat megváltoztatják – ezen reménység’ és félelem’ fejében levén csak elég bátor a’ dologhoz szólani.

Ne magyarázza senki félre szavaimat. Igen jól tudom Tacitussal, hogy: „in turbas, et discordias pessimo cuique plurima vis: pax, et quies bonis arlibus indigent”. Legkisebb örömet sem érzek tehát, a’ rendetlenséget látván. De más részről ismerem keleti apathiánkat, és orvoslást csak akkor várok, midőn már igen nagy lesz a’ baj. Még most, sokak’ véleménye szerint, koransem elég nagy. Megyéink’ tereméből a’ szólókat ugyan itt kikergetik, amott az ellenvéleményűeket be nem bocsátják, másutt lebecskázzák, ismét másutt öldökölnék, dúlnak, rabolnak, mint az ellenség, szóval a’ nyers erő kerekedik az értelem fölé, a’ voksok árverés útján vásároltatnak, a’ törvények végrehajthatlanul maradnak, az erkölcstelenség, elaljasodás napról napra nő, tömegek rendszeresen demoralisáltatnak, de azért a’ baj még nem elég nagy, koransem elég nagy! „Nincs még itt ideje koordinálni a’ megyét.” Hogy is volna? Hiszen még nem olvastunk róla vezércikkeket! koordináljuk a’ városokat, a’ nevelést, a’ birtokviszonyokat, a’ sajtót, a’ vámokat; koordináljunk mindent, csak kedves magunkat nem, csak a’ megye legyen az a’ noli me tangere, mellyhez nem szabad nyúlni; a’ megye! ezen mestermű, mellyet írigylének (!) tölünk a’ civilisait nemzetek, (mintha látnám, miként eped a’ majlandi, és florenczi polgár az olyan követválasztás után, mint például a’ szathmári, és az olyan szabad tanácskozás’ után, mint például a’ vasi volt) és melly, ha a’ mostani zavar még szebben kifejlik – pedig kétségkívül még csak az elején vagyunk és nem kétlem meg fogjuk élni, midőn nemcsak választások, hanem tanácskozások alkalmával is szükség lesz katonai erőre – egy olly rendszert fog elénk állítani, mellyben a’ legértetlenebb, és műveletlenebb, de legnagyobb torkú, és markú embereknek lesz legnagyobb, és végre ki-keresztőlegi szerepök, és befolyásuk nemcsak borivás, és

kapálás, hanem közigazgatás, és országos dolgok körül! Pedig, csak az istenért! ne cseréljük fel a szerepeket!

En tehát azt mondom: itt az ideje koordinálni a megyét. És miért nem volna itt? Talán mert még nincs kilátás azt most már igen széles demokratiai bázisra állítani? De hiszen ennek éppen most kell-e történni, vagy éppen akkor mikor a Pesti Hírlap szerkesztőjének tetszik? És nem kell-e a mostani fertelmes zavarnak megszűnni előbb, hogysen becsületes, illy csúfságokhoz még nem szokott embereket kitennének a divatozó mirigy ragályának, és betűszerint mystificálnánk, semmitsem érő, mert biztosan, és sükeresen nem gyakorolható, jogokat adván nekik? vagy talán azért nem kell koordinálni a megyét, mert az, mint közigazgatási gép úgyis felette tökéletes, gyorsan működő, és így roppant tökélyéhez már szó sem fér? Risum tenealis!

Csekély véleményem szerint a municipális rendszer fordulási ponthoz közelget: azt vagy fogjuk koordinálni, vagy fogják – és a második előbb-utóbb elkerülhetlen leend, ha nem lesz magunknak elég belátásunk az elsőt tenni. És ezen ideával igen jó megbarátkozni.

Megyei coordinatio tehát, és pedig minél előbb! Ti, kik a megyét a magyar alkotmány gyöngyének hirdetitek – én magam a megyei szerkezetet választásokra alapítva, és olly széles tehetőségi körrel, és kivált ellentállási erővel mint a miénk, ellátva, ollyan institutióknak tartom, mellynek az újabb polgárosodásból fejledező bonyolódott állapotokat tekintve, hosszú jövődjé már nincs, miután egyéb nemzetek is a mindenfelé bomlodozni induló társasági viszonyok miatt a szabályozó, és kormányzó erőknek központosítása, és így erősítése felé inkább látszanak hajolni, mint azok' eldarabolása, megosztatása, és így gyöngítése felé – melly szükség, mihelyt egyszer sikeres törvényeket hozni kívánandunk, magunk is fogjuk még eresebben, mint ma, érzeni –, ti, mondom, kik ezt a régi szerkezetet ennyire magasztaljátok, és gyakran túlbecsülitek, mikép tűrhetitek el, hogy ezen gyöngy,

fejérségét illy csúf fekete foltok homályosíthassák? Nem látjátok-e, hogy ezen az úton előbb-utóbb, minden lehelő rendszerek közölt, legroszabb a' megyei leend, és a' becsületes emberek' pártolását egészen elvesztendi? És ti radicálisok, kiknek egy városi – egy védvámi – egy nevelési – egy közlekedési rendszer legalább is mindig készen van zsebetekben, kik 12 pontban képesek volnátok a' magyar alkotmányt reformálni, szathmári charta leventái, hol vagytok, hova bujtok? Miért nem álltok elő most egy radicalis rendszerrel? Hova leve bátorságtok? Mindent tudnátok reformálni, ha reátok volna bízva, de mikor arról van szó: bedugni a' rendetlenség' forrásait, mikor arról van szó: a' ti kedves tömegeiteket – mellyek most ugyan nektek háttat fordítottak, de a' mellyeket ismét magatokhoz édesgethetni reméltek – az őket illető szerepre szorítani, akkor elnémultok, nyomorult palliatív orvoslásokat tudtok csak javallani, és elhíresztelt radicalismustok betű szerint nadrágotokba esik. És igen természetesen. Mert ha egyszer koordinálva lesz a' megye, akkor rend lesz, – ez pedig nem a' ti elemetek, – akkor nem holmi nagy szószátyároknak harsogó éljenek fognak országos dolgokban határozni, akkor kiskorúnak, diáknak, jurátusnak, és több illyes csöcseleknépnek voksa nem lesz, nem fog az illyen piszszegetni, lármázni, terrorismust gyakorlani, hanem szépen hallgatni fog, – akkor a' sok mesterségesen kikovácsolt befolyás nem fog a' feljogosítottakon paczkázni, 's őket hallgatásra kárhoztatni, – nem fogja, ha egyszer koordinálva lesz a' megye, egy pár hordó bor kiugratni a' legderekabb tisztviselőt hivatalából, – nem azé lesz a' győzelem, ki legbátrabb, legmarkosabb, legverekedőbb néppel jelenik meg a' küzdő téren; szóval, akkor ti, kik most legnagyobb szerepet játsztok, igen törpe szerepre lesztek szorítva, és így midőn a' régi zavar' gyökerére irányzani a' fejszét vonakodtok, ösztönszerűleg önfentartástok iránti gond vezérel benneteket. Conservatívek vagytok tudtotokon kívül, csakhogy a' legfertelmesebb zavart akarjátok fentartani.

Ugyan lássuk csak, mit javasoltok ti radícálisok. Wesse lenyit, legújabb cikkei után ítélve, nem számíthatom többé hozzátok, és így róla később.

„Repressiv törvény sújtsa a' lélekvásárlót, a' főispány' önkényét korlátozni kell” ‘stb.; illyesekből állanak expediensteik.

Gyönyörű orvosság valóban! a' lélekvásárló bűnhődjön, de azért az értetlen tömeg továbbra is határozzon országos dolgokrul! Mintha bizony nem lehetne a' legszebben úgy intézni a' dolgot, hogy a' határozó tömegek disciplinálva úgy legyenek, miszerint legkisebb törvényes fenyíték alá eső kihágást sem kövessenek el, hanem nagyszámuknál fogva mégis határozzanak. És akkor nem ott leszünk-e, a' hol voltunk? Aztán, ki fogja sújtani a' lélekvásárlót, ha népszerű eszme mellett fog lelkeket vásárlani? vagy talán azért akarjátok sújtani a' lélekvásárlót, hogy corteseket ne hozzon be ezentúl senki, és így azok nélkül lehessen tanácskozni? Ha ezt reméletek, úgy miért nincs elég bátorságtok azt ki is mondani? Az igaz, ti a' viláért sem akarjátok a' köznemességet személyes befolyásából tanácskozásainkra kizárni, hanem csak úgy akartok intézkedni, hogy a' köznemes soha be ne jöjön, és az értelmességet, – mellyet persze egyedül a' ti pártotok képvisel – el ne nyomhassa. Ez a' ti logicátok, radícálisok. Szomorú és nyomom logica, melly nem érdemli, hogy vele tovább foglalkozzunk.

Wesselényi sokkal becsületesebb, és loyálisabb ember nálatoknál. Ő egyenesen kimondja, hogy az értetlen tömegnek országos dolgokruli halározási joga, a' képtelenségek' képtelensége, és így az incapacitásokat a' tanácskozásból kirekeszteni javasolja. Hiába is csűrjük csavarjuk bár mifelé a' dolgot, itt fekszik az igazság. Tömegek -- mert értetlenek -- országos és közigazgatási dolgokrul eldöntőleg nem tanácskozhatnak -- és nem is tanácskoznak semmiféle alkotmányos országban. Minden olly gyülekezet, melly 4–600 embernél több tagot számlál, már anyagi okoknál fogva

is alkalmatlan a' tanácskozásra, mert az ilyen nagy tömeget lehetetlen úgy disciplinálni, hogy azon csöndességben maradjon, melly parlamentáris illendő vitatásnak első föltétele. Ilyen nagy tömegek előtt lehet declamálni, peroralni, – de vitatkozni, tanácskozni, discutiálni nem lehet – de nem is méltó, mert ilyen nagy tömegnek, kivált a' mi körülményeinkben, többsége műveletlenekből áll (mi disciplináltatásukat is akadályozza), kik országos és közigazgatási tárgyakhoz nem értenek, és így a' fenforgó kérdések' lényege, 's bibéje által nem is érdekelthetnek annyira, hogy a' vitatkozásokhoz szükséges időt önkáruk nélkül fordíthatnák általuk nem értett dolgok' hallására, és a' közönség' kára nélkül határozhatnának illyesek felett. És csak Magyarországnak jutott osztályrészül azon kifejezhetlen anomália, miszerint ezen egy időtül óta itt elharapódzott rász szokást, a' törvények' – ha nem philosophiájával is, de legalább – szavaival támogatni lehetséges.

Azok után, miket Wesselényi mondott: a' mostani állapot' képtelensége- és veszedelméről- vétek volna minden további szó. Hasonlíthatatlanul jól van előadva a' nyavalya' diagnosisa, de a' therapia, az orvoslás, szerintem, gyöngé, és czélhoz nem vezető.

A' magyar municipális rendszer olly nagy jelentőségű jogokkal van felruházva, millyenekkel csak értelmes, és ollyan tagokbul összeállított testületeket ruházhattak fel észszerüleg a' törvények, mellyek iránt tul vagyon minden kétségen, mikép sajátjokká tehetik azon ismereteket, mellyek szükségesek, hogy valaki országos és közigazgatási dolgok iránti tanácskozásokba azokat megértve, és így önálló véleménynyel bírhatva, befolyhasson. Bízvást lehet tehát állítani, hogy minden cortesseli tanácskozás merőben a' magyar alkotmány' lelkébe és philosophiájába ütközik, és pedig nem csupán azért, mert az aristocratiai vonal keresztül vonul az egész alkotmányon, hanem azért is, mert már Verböczy világosan hozzáteszi a' dignitáshoz a' „scientiát.” Ahoz pedig nem nagyon

éles ész kell belátni, mikép corteseinkben egyiket sem lehet feltalálni. Minden analógiák, mellyek más országokbeli helyhatósági joggyakorlás' tárgyában talán előhozhatók, nem bizonyítanak semmit, a' magyar megyei rendszerrel és annak kellékeivel szembeállítva. Az, hogy a' magyar municipiumutasítással látja el követjeit, megkülönbözteti azt minden egyebektől, ha egyéb nagyszerű és másutt ismeretlen tehetőségi köre nem léteznék is, és szükségessé teszi, hogy azok, kik a' követet utasítással ellátják, annyi ismerettel bírassanak, mint maga az, ki küldődik. Nálunk nincs semmi szükség követi qualificatióra, hanem igen is vagon szükség annak meghatározására, hogy megyegyűlési tanácskozásban kinek legyen eldöntő szava, és hogy csak az, kinek ilyen van, lehessen követ. A' magyar municipium tanácskozik, köz- és magánjogi, rendőri, statusgazdasági 'stb. tárgyról, és bizvást lehet állítani, hogy azon tárgyak, mellyek köz-, és magánjoggal vannak összekötetésben, képezik a' tárgyak' többségét; itt tehát csak magasabb műveltségre szert tehetett férfiak folyhatnak be a' tanácskozásba észszerűleg, mert itt a' tanácskozás nem mint az angol meetingben pusztá véleményt mond, hanem életbe átmenő határozást alkot, törvény' anyagául szolgáló utasítást készít, bele vág nagyon sikeresen magánosak, valamint földesúr 's jobbágy közti viszonyokba, vizeket szabályoz, utakat készít, és így az ország', szomszéd megyék' és magánosak' kényelmére, javára, vagy kárára befoly, – a' közadó' kezelése által a' nép' vagyonát kezei között tartja, bíraskodik nem csak fenytőleg, hanem magánosak között – alkotmányt védőleg lép fel; szóval, a' közigazgatást legnevezetesebb ágaiban önmagában pontosítja össze. Illyen roppant jogok' kellő gyakorlásához kívántató műveltségre, nálunk mostani helyzetünkben, azok tehetnek szert, kik az iskolákat járják és elvégzik, és azok, kik ha nem végeztek is el minden iskolát, de társaságos állásuk-, rendes foglalatosságuk-, és ebből merített ismereteik-, úgy egyéb sajtájukká lett tudományuknál fogva, az encyclopediai műve-

lődés' azon fokán állanak, miszerint a' rendszerint szőnyegre kerülő tárgyak' legnagyobb részéhez értelmesen hozzá szólhatnak. És itt vagyunk a' honoratoroknál. Az ezeknek engedendő befolyás azért is kívánatos, hogy a' megyei életbe magát befészkelte prókatori szellem mérsékeltessék, némi műtani, ipari, meg egyéb értelmességek' feltöltése által, egyszersmind felfrisíttessék hatóságaink' vitalitása, melly testületek saját természete szerint hervadni és penészedni majd mindenütt, néhol pedig valóban rothadni, és hanyatlani indul. Ezen felfrisítéstől, ha kellő mértéket tart, és egyszersmind a' rendnek ugyanakkor erősebb biztosítékok adatnak, nincs mit tartani hazánkban, 's jól monda gróf Dessewffy Aurél, mikép: „egész Európában mi vagyunk amaz ország, hol illyen lépés, ha kellő mértékben történik, legkevesebb veszélylyel van összekötve.” (X. Y. Z. könyv' 3-ik lap). De lássuk menyire kíván menni Wesselényi Miklós?

Wesselényi Miklós nem kíván kevesebbet annál, mint-hogy határozási joggal mindazok legyenek felruházva „kik a' műveltség- és tudásnak legalább első fokán állanak.” Önvéleményemet ez iránt már felébb kifejezván, a' W. M. által kívánt qualificációkra nézve sincs mit megjegyeznem. írni és olvasni tudást, azon nyelv' bírását, mellyen foly a' tanácskozás, és egy „kis” fogalmat, a' király', nemzet', megye', polgárság', parasztság' jogaik-, kötelességeik- és helyzetükről, nem lehet elégségesnek tartani a' magyar megyei rendszer' hatáskörét tekintve, mert minden egyebet elhallgatva, a' törvényhozási működés' egy igen nevezetes része, t. i. az utasításról tanácskozás itt foglalván helyet, elkerülhetlenül szükséges, hogy az utasítást adók, az utasítást kapókkal tudomány' és műveltség' tekintetében ugyanazon vonalon álljanak, éhez pedig több kívántatik, mint egy „kis” fogalom a' felebbi állapotoktul.” Némelly democratáink, kik az utasítási jog' nagy barátjai, nem veszik észre, miként ez fogja mind örökké lehetetlenné tenni, hogy a' megyei tanácskozási jogot igen széles, és nagyon democratiai basisra lehessen

állítani. W. M. azon további javaslatának, hogy megyei választmány vizsgálja, és illetőleg examinálja a' feljogosítottakat, vajjon bírnak-e a' szükséges ismeretekkel? tekintvén az ezen móddal járó pártoskodási könnyűséget, barátja nem lehetek, és sokkal tanácsosbnak vélném, ha olly qualificatiók állíttatnának fel, mellyek elhatározásába a' politikai és megyei pártszellem befolyását nem gyakorolhatja.

Egészen egyetértek egyébiránt Wesselényi' azon alapeszméjével, miszerint a' választói tehetőséget a' tanácskozástól megkülönböztetni javasolja – mire a' dolog' természetében nem kevésbé feltalálhatók az okok, valamint számos ezen megkülönböztetésre nézve az analógia egyéb helyhatósági szervezetekben.

A' mi már a' főnebb említett felfrísítést illeti, ezt korántsem vélem elérhetőnek, merő repressiv, vagy rendőri törvények és intézkedések által, mert azon penészedési és rothadási szag, melly helyhatósági rendszerünket dísztelenül', mélyebben fekvő organicus bajokra mutat, semhogy azokat illy könnyen bemázolva orvosolni lehetne.

A' penészedés' és rothadás' jelenségeihez számítom a' mindennapi tapasztalásból kitűnő következő három tény: 1. a' megyei szervezetnek, rendeltetését tekintve, törvényvégrehajtás' egyik eszközének kellene lenni, – de ezen czélnak naponként kevésbé felel meg. 2. a' megyei szervezetnek azon életvidorsággal, és rugékonysággal kellene rendeltetésénél fogva bírnia, miszerint az öntehetőségi hatáskörét bitorló idegen elemeket magából kitzítani, 's a' becsúszott, előforduló bajokat önerejével orvosolni 's megelőzni külbefolyás nélkül is képes legyen, – de ezen rugékonyság naponta csökken; egy részről olly befolyások kapván túlsúlyra, mellyek - nek a' szerkezet' szelleme szerint vagy igen csekély, vagy éppen semmi súlylyal sem kellene bírniok, midőn más részről a' létező bajok' orvoslására, 's illetőleg megelőzésére hiányzik legtöbbnyire a' szükséges morális erő, 's a' központi hatalom hívatik segítségül, hogy a' választási jogok' gyakorol-

hatását a' fegyveres erő' közbejövetele által tegye lehetővé* 3 végre a' megyei szerkezetnek kellene rendeltetése szerint a' törvényhozás' előműhelyének lenni, 's az illy útoni haladás' és kifejlődés' emeltyűjének, de a' megyei szerkezet ezen tekintetben is naponta inkább eltér rendeltetésétől, 's megmulatták a' legközelebbi események, miként a' megyei szerkezet, mostani állapotjában, a' haladásnak csak igen problematicus emeltyűje, mit egyébiránt a' megyei szerkezet' históriája, a' régibb időkre nézve is, tagadhatlanul bizonyít. A' penész- és rothadásnak ezen tagadhatatlan hármassága, organicus bajokra mutat, mint már mondani főnebb alkalmam vala. Az illyen bajnak organicus és gyökeres orvoslás kell. És ugyan gondolhatjuk-e, hogy midőn városi szerkezet, birtokviszonyok, honfiak' személyes jogai illy lényeges változásoknak mennek elébe, mint azok, mellyek javasoltatnak, 's mellyeknek egy része hihetőleg törvény leendő, gondolhatjuk-e, mondom, hogy az átalakulás' annyiszor emlegetett processusában, csupán a' megye fog érintetlen maradni, és midőn a' kevesebb jelentőséggel bíró dolognak változni kell, hogy az új állapotba bele lehessen illeszteni, éppen a' megye fog megcsöknyösödve régi zavarában maradni; a' megye! melly magyar állapotok között legnevezetesebb és legjelentékenyebb? Én ezt soha sem hihetem, és azt tartom, mi már gyakran, és helyesen mondatott, hogy a' megyei szerkezet, úgy mint áll, igen jó volt hajdan mint elmentállás' eszköze, mint védszer, mint a' vis inertiae hatalmas bástyája, de jelenleg mint a' cselekvő haladás gépe szörnyű ügyetlen, és alkalmatlan mozgású; azt hiszem ennél fogva, miként mindannak, mi törvényhozásilag történni fog, csak fél és bizonytalan sikere lesz, ha az új intézkedésekkel, ezekből keletkező új szükségekkel nem tétetik egyszersmind összehangzásba a' magyar álladalom' azon ága, melly az alkotmányos élet' gyűlpontját képezi. Erősíti hiedelmemet azon tapasztalásom, miszerint igen számos honfi fájdalmasan kezd észrevenni a' megyei szerkezet' hanyatlását, bizodalma hoz-

zaja 's életképességéhez csökkenni kezd . a' mi rövid idő múlva a' közgondolkozást a' megyére, 's felfrisítése' különböző lehetőségeire fogná irányzani, ha az országgyűlésé együtt nem volna is, és ennek nem állna tisztében, a' hazafiak' keblében viradozó eszméletet használva, járnai el e' nagy fontosságú kérdés körül.

Megyei coordinatióban megfejtésre kell találni ezen három kérdésnek, hogy ki? miről? és mikép'? tanácskozzék. És ez még korán sem elég. Megfejtésre kell találni még azon további kérdésnek is, hogy a' tanácskozás' eredményét ki? és mikép' hajtsa végre? Roppant tehát a' feladás, melly az illy működéssel össze vagyon kötve; és valamint erőmet; úgy ezen röpirat' célját is haladja, mindezekről itt kimerítőleg értekezni. A' miket főnebb a' megyei szerkezet' hiányaira nézve mondtam, eléggé mutatja, hol látom feküdni a' bajt, és hogy a' hervadozó és rothadozó rendszer' felfrisítéséhez reményem nincs, ha mindazon hiányok' kijavítására egyszerre nem fordítatik a' legnagyobb gond. Ha több ember fogna tanácskozni megyékben mint eddig, de ennek egy, és legnagyobb része műveletlenekből fogna mégis állani, ugyan lehetne-e ezt haladásnak nevezni? Ha több ember fogna tanácskozni, de a' régi zavar mellett, lárma, pissegetés, és szólási szabadságnak olyak által eltiprása közben, kiket befolyás nem illet, ugyan előlépés volna-e ez? Ha több ember fogna tanácskozni, de a' végrehajtás csak olly roszt lábon fogna állani, mint jelenleg, ugyan lehetne-e ezt öncsalás nélkül előmenetelnek keresztelni? És több eféle, mikből világosságra derül, hogy koránsem abban áll csupán a' feladás: terjeszteni a' politikai jogokat, 's holmi palliatív orvoslással fenytő törvényt alkotni a' rendbontók ellen; hanem inkább abban pontosul: kapacitásokat venni be ugyan a' rothadni és penészedni induló megyei szerkezet' sáncaiba, de egyszerűs mind 1. az incapacitásokat kirekeszteni. 2. az egész megyei szerkezetet újra organisálni, és a' jó rendnek erősebb biztosítékokat adni ugyanazon pillanatban, midőn a' szabad-

ságot képesekre terjesztjük.*)Ezen „junctim”-ban fekszik az erő’ és a’ dolog’ vejele!

*) Midőn végezvén e’ fejezetet, kapom Wesselényi’ legújabb cikkét, („Pótlék” mellyből megdöbbenve látom, miként W. a’ megyei coordinatio ellen nyilatkozik. Okait nem lehet megbírálni, miután azokat elhallgatta, de megérteni vagy kitalálni nehéz. O javasolja az eddigi szerkezetben teendő leglényegesebb változásokat, de midőn be kellene fejezni az egészet, és a’ megyei szerkezetbe becsúsztott egyéb zavart is kiirtani indítványozni, akkor visszalép, mintha megbánná azt is, mit eddig mondott – szóval: ponere totum nescit. Sőt a’ mi több, ő, ki hat czikken keresztül fejtegette azon eszmét, hogy az értetleneket ki kell rekeszteni a’ megyei tanácskozásokból, és a’ célból bizonyos qualificatiókat is állított fel legújabb cikkében, azt, mit a’ jelen országgyűlésének tenni kell – „de ennyit kell is tennie, lehet is” – abban pontosítja össze, hogy ő felsége kárhoztassa és vizsgálta az eddigi eseményeket, e’ felett hozattassék egy általános törvény, kárhoztató a’ megvesztegetési rendszert, de a’ rend’ fentartásáért, alkotandó szabályok által, a’ törvényhatóságokra bízó. Boldog isten! hát illy hosszas vajúdasra volt szükség, hogy ezen ridiculus mus megszülessék! No hiszen, ha csak „ennyit kell is, lehet is” tenni a’ törvényhozásnak, úgy sajnálom állapotját, sajnálom azon tehetetlenséget, mellyre önmagát kárhoztatja. W. azt hiszi, hogy ezen „szabályok” sükerefoga’ „közelebbi országgyűlésnek irányul szolgálni.” De hát azok, mik eddig történtek, nem szolgálhatnak a’ jelen országgyűlésnek irányul? És nem vagyunk elég gazdagok tapasztalásokban? vagy azt reméljük talán, hogy a’ törvényhozás’ kárhoztató szavának lesz sikere a’ pártszellemmel és hivatalvadással szemközt? szomorú csalódás! És ha valahogy és történetesen nyugodtabban fognak két országgyűlés közt a’ tanácskozások folyni, ebből már az következik, hogy az értetleneket azokban továbbá is meghagyjuk, és így az elszunyadott veszély’ megújulásának mindig ki legyünk téve? az következik-e, hogy a’ megyei zavar’ egyéb nezeit folyvást túrjuk? Ha most a’ megyei utasítások nem engednek e’ tárgyban előlépést, micsoda valószínűség van, hogy a’ jövődő utasítások mellett lehető lesz a’ gyökeres javítás? W. azt reméli, Kossuth pedig, mint mindent tudó, egyetemes meggyőződésnek hirdeti, hogy a’ józan eszűek nagy többsége osztozand azon véleményben, miszerint most a’ megyék’ elrendezésébe elegyedni nem

kell. Igen sajnálom hogy e' szerint a' józaneszüek vagy legalább többségük közül ki vagyok rekesztve, – mert én azt hiszem, hogy kell és pedig minél előbb. Ha a' városok' elrendezése annyira szükségesnek tartatik, nem lehet következetlenség nélkül állítani, hogy a' megyéket nem kell coordinálni, mert világos, hogy e' két szerkezet egyiránt rothad és penészedik, és csak a' rothadás, stádiumaiban van némi különbség. És miért nem kellene annak épen most történni? Nem akkor kell-e javítani, mikor a' rász' létezése már nagyon világos, és gonoszul fájdalmas? Az igaz, nincs még ezen kérdés keresztül kasul vezérczikkezve, és ez sok lelki- leg és eszmeileg szegény hazámfiának nagy baj volna, mert ha most mindjárt tanácskozni kellene e' kérdésről, honnét puskázna, és miből merítné okoskodásait?! De én úgy hiszem, ezek merőben közönyös dolgok, midőn veszélyben forog az alkotmány – ez pedig veszélyben forog, valahányszor egy szabad nemzet életében gyakran kezd elő állani azon szükség, melly parancsolja, hogy az alkotmányos jogok' gyakorlását fegyveres erő védje a' féktelenség' és rendbontás' mindinkább terjedező lelke ellen, – mert a' melly nemzet a' szabadságot meg nem bírja, az valójában meg sem érdemli, és elébb-utóbb el is veszteni.

V.

Az 1841-dik év' közepe táján jelent meg List Fridrik dr. nevezetes munkája „Über das nationale System der politischen Oeconomie.” Ugyanezen év' végéféle kezdé élénkebben megújulni német hírlapokban azon óhajtás: „bár az ausztriai birodalom is csatlakoznék már a' német vámszövetséghez,” mellyet sok német táplált már azelőtt is keblében, és a' vámszövetségi ügy' egyik igen tudós szószólója Nebenius *) már 1835-ben kifejezett. Meglehet, hogy az 1841-ki háborús kilátások, az érdekek' egybeolvadását és az egységi kapcsok' szilárdítását politikai tekintetekből is ajánlották, és hogy ezen óhajtások' elevebb megújulása innen származhatott. Azonban a' vészjósló fellegek eloszlása után sem némulának el a' német hírlapi, és könyvirodalom' e' nembeli felszólalásai. A' magyar időszi szijtó' orgánurai közöl mint egyebekben, úgy e' tárgyban is, a' Pesti Hírlap' szerkesztője lépett ki legelől a' térre, nemzetiség fentartási szempontokból kivált, a' csatlakozás ellen nyilatkozva, és szokás szerint, a' kik őt oraculumnak tartják: „obstupuere omnes, intentique ora tenebant.” Megelőzte ezt, ha jól emlékezünk, Sopronymegye' körlevele az országhoz, melly a' csatlakozás melleit emelt szót. Később a' többi magyar hírlapokban is vitattott ezen kérdés, úgy hogy jelenleg a' több oldalról hozzászólások állal némileg vitatva fekszik már a' közönség előtt.

Ha nem lehet eltagadni azon nagy benyomást, mellyet Némethonban tett List Fridrik' munkája, még kevésbé lehet

*) Lásd: Über den deutschen Zollverein sein System, und seine Zukunft v. Dr. C. F. Nebenius, Karlsruhe 1835.

behunyini szemeinket azon gyökeres változás' látása előtt, mely nálunk sok elmékben, egyenesen csak ezen munka által eszközöltetek. A' hajdan háborús szellemű magyar, geographiai helyzeténél, és egyéb körülményeknél fogva, csak igen kis részt vehetett a' világkereskedésben eddigelé, és ő, a' magába zárkózott, nemzeti fenmaradás körül fáradozó, természetesen nem művelhette a' statusgazdasági tanulmányok' mezejét,' bárcsak elméletileg is, azon sikerrel, mellyel ezt más nemzetek lehették; gyakorlatban kísérteni pedig meg a' teoriák helyességét, még ritkábban volt alkalma. Kimondhatatlan kárral nélkülözte a' magyar maiglan azon jótékony hatást, mellyet nagyobbszerü részvét a' világkereskedésben a' nemzetek' szellemi kifejtésére gyakorolni szokott, ellenben bőséges rész jutóit neki mindazon okokbul, mellyek a' féltékenység, túlságig vitt bizodalmatlankodás, és szörszálhasogató akadékoskodás lelkét, vagy más szavakkal, a' prókatori szellemet kifejlesztik. És innen van, hogy országos dolgainkra befolyó embereink közöl olly kevesen tudtak magasabb statusférfiás álláspontra, és a' nemzetnek, úgyszólván, véérébe ment, prókatori fogásokon felül emelkedni. Hogy az elmék' illy helyzetében, az eddig traditio gyanánt táplált vélemények, hirtelen és könnyen fognának ellenkezőknek helyt adni, hog' a' kereskedési szabadság' leventáiból egyszerre védvám-rendszer' bajnokai, az ausztriai vámsorompók ellen panaszkodókbul ezeknek magasztalói fognának válni, azt mindenki előre láthatta, ki előtt ismeretes, hogy nálunk vajmi keveseknek nézetei efféle tárgyakról alapulnak tudáson, vagy tapasztaláson. Reánk nézve tehát ezen tünemény nem vala meglepő, De List Fridrik doctorra nézve, ki hő pártolója az Ausztria vámszövetséghezi csatlakozása' eszméjének, épen olly szomorú lelete tapasztalni, hogy munkája Magyarországon egyenesen ezen csatlakozás' ellenei által zsákmányoltatok ki, mint a' millyen leverő. reánk nézve látni, hogy ez nem az ország', vagy a' tisztább fogalmak' érdekében, hanem némelly kürtőlők

miatt népszerűkké vált, de kellőképp meg nem rágott eszmék, javára történt.

Nem czélunk itt a' List Fridrik dr. által felállított status-gazdasági tanokat vizsgálat alá venni. A' munka, minden gyengéi mellett, genialis szellemben van írva, és azon hírt, melylyel bír, igen nagyon megérdemli, 's minthogy inkább oda terjed szándékunk, hogy elleneinket, azokat t. i., kik a' mondott író állal a' német vámszövetségnek ajánlott kereskedési politikát Magyarországra már alkalmazhatónak gondolják, és minden gondolkozót ezen utóbbi vélemény' hibás voltáról meggyőzzünk, List Fridrik dr. tanjait, mint igazakat, de csak azért elfogadjuk, hogy köztünk és elleneink között a' vitatásnak közös alapja lehessen.

Mindenekelőtt constatirozzuk a' helyzeteket. List Fridrik dr. „a' német ipar' O'connellje,” és egyik a' védvámrendszer' apostolai közül. Könyve legközelebből Anglia kereskedési és hajózási egyedáruságra törekvései ellen, és a' német vámszövetség' érdekeinek emelésére, terjedelmének előmozdítására van irányozva. Ezen szempontot nem lehet munkája' bírálásában, vagy az általa felállított tanok' más körülményekre alkalmazásában szemelől veszíteni. Jelszava így hangzik: „mind a' haza, mind az emberiség” (et la patrie, et l'humanité), de könyvének tartalma ez: „Németország mindenek felett.” Az újabb világesemények között alig van nevezetesebb a' német vámszövetség' keletkezésénél. Ez ragadja meg hatalmasan a' német író' hazafi érzelmeit – ezen, ennek erősítésén, kiképzésén és terjesztésén függnek minden vágyai, és ő egy bizonyos kereskedési politikát ajánl nem nekünk magyaroknak, hanem a' német vámszövetségnek. Idézünk íme a' jegyzésben néhány helyet munkájából, annak megbizonyítására, hogy az általa felállított általános tanokbul azon politikának, mellyet ő a' német vámszövetségnek ajánl, Magyarországra alkalmazhatósága éppen nem következik *) miben, re-

*) Die politische Ökonomie muss in Beziehung auf den internationalen Handel ihre Lehren aus der' Erfahrung schöpfen, ihre Mass-

méljük, az olvasó, ha List Fridriknek munkájából csak a' jegyzésben aláhúzott sorokat – mellyeket figyelmébe különösen ajánlunk – olvasta is, nem kételkedhetik. És íme ez a' helyzet List Fridrik dr. tanai tekintetében.

*regeln für die Bedürfnisse der Gegend, und die eigenthümlichen Zustände jeder besondern Nation berechnen, ohne dabei die Forderungen der Zukunft, und der gesamtnten Menschheit zu verken-
nen."* Seite 4 „Die Praxis, oder mit andern Worten, das sogenannte Mercantilsystem, begeht den grossen Irrthum, die absolute und allgemeine Nützlichkeit, und Nothicendigkeit der Beschränkung zu behaupten, weil sie bei gewissen Nationen in gewissen Perioden ihrer Entwicklung nützlich, und nothwendig gewesen ist." Seite 5, „Unter den oekonomischen Hülfsmitteln, (zur Realisirung des Agricultur – Manufactur – Handelsstaates)" verstehen wir eine ziemlich weit vorgerückte Agricultur, die durch Ausfuhr von Producten nicht mehr bedeutend gefördert werden kann. Unter den geistigen Hülfsmitteln verstehen wir eine weil vorgerückte Bildung der Individuen. Unter den gesellschaftlichen Hülfsmitteln verstehen wir Institutionen, und Gesetze, welche dem Bürger Sicherheit der Person, und des Eigenthums, den freien Gebrauch seiner geistigen, und körperlichen Kräfte sichern, – Anstalten welche den Verkehrsregeln, und erleichtern, und die Abwesenheit von Industrie-Freiheit-Intelligenz- und Moralität-störenden Institutionen, wiez. B. des Feudalwesens,." Seite 23, Die National oekonomische Erziehung der auf einer niedrigen Stufe der Intelligenz, und der Cultur stehenden, oder der im Verhältniss zu dem Umfang, und der Productivität ihres Territoriums an Bevölkerung noch armen Nationen teird am besten durch freien Handel, mit sehr cultivirten, reichen, und gewerblässigen Nationen befördert. Jede Beschränkung des Handels einer solchen Nation, in der Absicht angeordnet, um bei ihr eine Manufacturkraft zu pflanzen, ist voreilig, und wirkt nicht mir auf die Wohlfahrt der gesumnten Menschheit, sondern auch auf die Fortschritte der Nation selbst nachtheilig.*" Seite 25. „Die Manufacturkraft umfasst so viele Zweige des Wissens, und Könnens, setzt so viele Erfahrungen, Übungen, und Gewohnheiten voraus, dass die industrielle Bildung der Nation nur allmählich von Statten gehen kann Jede Übertreibung und Übereilung des Schutzes, straft sich selbst durch Verminderung des eigenen Wohlstandes der Nation." Seite 26.

Nézzük a' csatlakozás' ellenei' helyzetét. Mindenek előtt szembeötlik ezek okoskodásainak és List Fridrik' munkájának összehasonlításából, hogy azok nagyobb részt ebből vannak kivonva, csak hogy azon fegyver, mellyet ő az Angolok ellen kovácsolt, itt ellene fordítottatik. A' csatlakozás' elleneinek okoskodása három fősze körül forog: 1-ső a' magyar nemzetiség' veszedelme a' csatlakozás által. 2-dik a' magyar műipar' keletkezésének ez általi lehetlenítése. 3-dik A' csatlakozás' anyagi hasznainak csekélysege. Az első és második jobbara List Fridrik' véleményeivel, és könyvéből merített okoskodásokkal, a' harmadik felületes és biztos alapokon már csak azért sem nyugható számításokkal támogattatik, mert egy 60 millió emberből álló és egymással tökéletesen szabadon kereskedő vámszövetségben a' termékek' és készítmények' cseréje micsoda arányban és terjedelemben fogna helyt foglalni, előre kiszámítani teljes lehetetlen.

Mielőtt azonban ezen három fősze tagladnók, ügyekezünk tisztába hozni azon statusjogi és általános szempontokat, mellyeknek a' dolgok' természeténél fogva, egy különböző nemzetiségekből álló birodalomnak kereskedési politikájára befolyásuk van. Ha ezt tisztába hoznunk sikerül, világos lesz egyszersmind a' magyar kereskedési politikának kijelelt irány, és az is ki fog tűnni, hogy erre tekintve, a' vámszövetségi csatlakozás' elleneinek okoskodásai micsoda nyomatékkal bírhatnak?

VI.

A kereskedési politika, mennyiben az internationalis kereskedést tárgyalja, csak egy része az országok' általános politikájának, és így természetesen azon főelvek által határozatnak, módosítatnak és igazgattatnak, mellyeket geographiai helyzet, művelődési állapot, nemzeti jellem 's világviszonyok a' status elibe szabnak. Vannak országok, mellyeknél a' most említett tényezők' valamelyikének túlnyomóságánál vagy régiebb világesemények és ezeknek kedvezésénél fogva, a' kereskedési politika ad irányt az általános politikának, és azt úgy szólván absorbeálja – így például Anglia- és Hollandban. Vannak ellenben mások, hol az internationalis kereskedésre való tekintet, az általános politikai irányra ilyen túlnyomó befolyást nem gyakorol, – így például Franciaországban. Találtnak végre országok, hol mindezen tényezők' befolyásán felül, az internationalis kereskedési politikát irányozzák még azon kormányzási alapelvek is, mellyek az illy országok' statusi életét, állodalmát 's békéjét feltételezik. Ezen kategoriába tartoznak azon országok, mellyek nemzeti nyelvben, polgári intézményekben, éghajlatban, művelődési fokozatban egymástól különböző részeket foglalnak magokban, millen például az ausztriai birodalom. Midőn amazokban, az egyforma, úgy szólván, egyöntetű érdekek a' lömegbeni áttekintést 's a' kereskedési politika' éhez illesztését könnyebbé teszik, ezekben, az egymástól különböző, 's olykor egymással összeütköző érdekek' latolása és mérlegezése mód nélkül nehezítik a' feladást, és annak kielégítő megfejtését majdnem lehetlenné tennék, ha az illyen birodalmak' statusi életének 's állodalmának feltételei nem foglalnék egyszermind magokban a' kiegyenlítés' módjait.

Ezek azonban csupán maga a 'dolog' természete által az ilyen birodalmak elé szabott kormányzási alapelvekben felfalálhatók. Ha minden társaságos főhatalomnak feladása az, hogy a 'honpolgárok' általános érdekei által vezéreltesse lépéseit, egy különböző részekből, nemzetekből, népcsaládokból álló birodalombelié sem lehet más, mint ezen több részekből álló egésznek általános érdekét tartani szem előtt – miből önkényt következik azon szükség: minden részek érdekeit tekintetbe venni, latolni, mérlegezni ugyan 's az egymással összeütközőket lehetőségig kiegyenlíteni, de a' hol ez lehetetlen volna, az egyes részek' érdekét az egészének alárendelni. Ezen tökéletesen megértett, és gyakorlatilag alkalmazott kétős szükségben fekszik ilyen birodalmakra nézve, nemcsak állandóságuk 's a' részek békés együttlézése, és lehető kifejlődésének garantiája, hanem statuséleti tekintetben az egység' azon kapcsolata is, melly más országokra nézve az egyes honpolgár érdekeinek, az általános érdekek' összessége alárendelésében nem kevésbé, mint nyelv és polgári szervezetek' egységében találtatik fel. Az ilyenekben tehát valamint az általános politikát, úgy annak részét, a' kereskedésit, a' birodalom' sajátyszerű helyzetéből folyó 's írott törvényeknél sokkal erősebb kormányzási alapelveknek kell és lehet igazgatni; – miből ismét következik, hogy az ilyen birodalmak' részei, a' kormányzási alapelvek és a' statusélet' feltételeinek kockáztatása nélkül, nem követhetnek egymástól különváló, vagy önálló internationalis kereskedési politikát, mert ennek erőt 's jelentőséget a' külföld' ellenében csak az egység adhat, a' többi részek' irányában pedig az csak a' statusi együttlét' feltételeiből folyó kormányzási alapelveknek lehelvén kifolyása, azt csak a' részek' összességének általános érdekeiből lehet származtatni.

Ha módjában volna az egyes részeknek az egész érdekeivel ellenkező politikát követni, úgy a' békés együttlét' helyére, mulhatatlanul örökös súrlódás és házsártoskodásnak

kellene lépni, mi a' statust minden morális erejéből következtetné, és végre belnyugalmát is veszedelmeknek tenné ki.

Ha elég szerencsések valánk olvasónkat ezen száraz és sokaknak, gondoljuk, nem igen kedves, de rövid okoskodás¹ igazságáról meggyőzni, ezzel sokkal szűkebb körre szorult a' vitatás' tárgya. Vitatáson kívül van ugyanis ez esetben, egy önálló magyar kereskedési politika' lehetősége, miről, mint valósíthatatlan utópiáról, végkép le kell tennünk, ha a' gyakorlatilag lehetővé valósíítani akarjuk; és így visszaesik a' kérdés oda: az ausztriai internationalis kereskedési politikára alkotmányos állásunkhoz képest gyakorolható befolyásunkat micsoda szellemben kellessék használnunk? És magához a' birodalomhoz milyen kereskedési viszonyokban kívánjunk állani? Vitatáson kívül vannak továbbá mindazon szép remények, mellyek egy majdani önálló magyar kereskedéshez csatlakozvák, mert azoknak önálló kereskedési politika nélkül értelmök nincs, és visszaesik a' kérdés oda: az általános birodalmi kereskedésben miképp eszközölhetjük minél nagyobb és minél tartósabban nyereséges részvétünket.? Hiába, a' poësis nem szolgálhat vezérfonalul olly tárgyak körül, mellyek a' legszárazabb prósát foglalják magokban; – hiába, fel kell hagyni a' léghajózással, ha azt akarjuk, hogy magyar portékákkal megrakott, és magyar ember' birtokában levő hajók hasítsák végig a' tengerek' hullámain, és legyen vérünk minél több, kiről elmondhassuk Horáczczal:

Luctantem Icaris fluctibus Africuni
Mercator metuens, otium et oppidi
Laudat rura sui: mox reficit rates
Quassas, indocilis pauperiem pati.

Ne ébreszszünk tehát reményeket, mellyek csirában magokban hordják a' későbbi csalódások' magvait, és emlékezzünk Bentham' azon mondására „hogy embernek nem igen fáj valami annyira, mint várakozásaiban megcsaladni (attente trompée).” A' valósíthatók körül kifejtendő energia 's nem csüggedő munkásság vagyon napirenden – és nem enthusiasmus álmaink mellett.

Mielőtt internationalis, azaz: külkereskedésről lehetne szó tisztában kell lenni a 'birodalom' részei közti kereskedési viszonyoknak. Hogy ugyanazon statuskapcsolatban élő országoknak egymás ellen elzárkózni nem kell, és hogy ezek között a 'szabad kereskedés elve alkalmazandó, az, úgy tartjuk, theoriailag sem szenved kétséget,, gyakorlatilag pedig meg van bizonyítva azon jótékony és az egésznek javára vált eredmények által, mellyek az illyes elzárkózások' megszüntetését mindenütt követték. Franciaországban, még a 'forradalom előtt, egyik tartományt a' másiktól vámsorompók választották, – Britanniában még az unió előtt Anglia és Irland között vámok állottak fen, – Némethonban a' vámszövetséget megelőzőt időkben húsznál több vámsorompó akadályozta a' kereskedést. Lehullottak mindezen sorompók, és pedig az egésznek mindenhol legnagyobb hasznára. De ezen theoriai igazságok- és gyakorlati tapasztalásokon kívül van még más ok is, mi az ugyanazon statuskapcsolatban élő országok között, a' szabad kereskedés' elvének alkalmazását megkívánja, és ez az illyen statuskapcsolatok' szilárdságára és állandóságára való tekintet. Azon erő, mellyet más országokban a' statusnak nyelv' 's polgári szervezetek' egysége adnak, itt hiányozván, ezt az egyes részek' nemzeti sajátságaik- és szerkezeteinek tiszteletben tartása mellett, anyagi érdekeik' ugyanazonosítása és egymásba olvasztása pótolhatja ki legsikeresebben – mellyeket azonban, ugyanazon birodalom' részei között, csak szabad kereskedés, és minél sűrűbb és mindkét résznek hasznosabb érintkezések létesíthetnek.

Mindezeket nem a' szabad kereskedési theoria mellett, el-lentétben a' védvám-rendszeri theoriákkal, vagyon szerencsénk említeni. Az elmélet' tanjai vitatáson kívül maradnak okoskodásaikban, mert véleményünk szerint a' kereskedésünk körül teendőket végkép is nem ez vagy amaz theoriai rendszer, hanem helyzetünk' kellő méltánylása és helyes felfogása határozzák.

Ha a' fentebbiek szerint, általában anomáliának kell tar-

tanunk státuséletben, ugyanazon kapcsolatban élő nemzetek között, az egymástóli elzárkózást, nem szükség különösen emlitenünk, hogy az ausztriai és a Magyarország közti vám-sorompókat sem tekinthetjük más szempontból. Tartjuk pedig ezeket olyan anomáliának, melly mind a két rész nagy kára nélkül meg nem örökíthető, melly a státusélet alapelveivel ellenkezik, és ezen esetben csupán az adórendszerek különbözőéseiből magyarázható, így vélekedvén, természetesen valósíthatlannak tartunk minden olly combinatiót, melly a most ellenünk fenálló vámokat az ausztriai műipar elleni védvámokká változtatni, és így egyik anomáliát a másikkal felcserélni akarná. Mielőtt tehát arról lehetne szó, hogy az ausztriai internationalis kereskedési politicára alkotmányos befolyásunkat micsoda szellemben gyakoroljuk, kivételes helyzetünk megszüntetésére, és az ugyanazon statuskapcsolatban élő országok közti normális, és a dolgok természetéből folyó állapot helyreállítására kell igyekezeteinket irányoznunk. Ezen természetelleni helyzet most is gátolja a birodalomnak külföld ellenébeni mozgását internationalis kereskedési politika tekintetében, és még inkább akadályozná, ha a most ellenünk fenálló vámokat Ausztria s a külföld elleni védvámokká akarnók változtatni, mert elzárván vásárunkat azon kelmék elől, mellyeket a külföld adhat nekünk, ez is elzárná a magáét azok elől, mellyeket nemcsak mi, hanem az ausztriai tartományok adhatnának. Szűkebb levén e szerint azon piac, mellyet a birodalom a külföldnek szerződések által nyújthat, önkelméjinek piaczat is keskenyebb körre látandá szoríttatni, és mi legnagyobb részben csak minmagunkra volnánk reducálva, azon pillanatban, midőn nemzeti gazdaságunk még nem fejlődött ki annyira, hogy termékeinket minmagunk el tudnók fogyasztani. De más okból is csak ábrándozásnak tartjuk az ausztriai műipar elleni védvámokat. Jelenleg a magyar nyers termékekre vetett ausztriai vám, az ottani nyers termékek előállítójának javára, mint védvám szedetik. Ő ugyanis különféle címek alatt tetemes adót fizet, és

így drágábban természet, mint mi. Ezen védvám tehát az adórendszerek különbözőségéből magyarázható. De kérjük, mikép lehetne azt igazolni az ausztriai műipart űzők' ellenében, kiknek iparuk a' legkülönbféle adózásoknak van alávetve, az alatt míg a' miénket sokkal kevesebb teher nyomja? – Fogadjuk el helyzetünket minden következáseivel, mellyek között találtatik az is, hogy ugyanazon statuskapcsolatban élő nemzeteknek egymástól elzárkózni, tömérdek kárral járó anomália. Szabadítsuk ki magunkat és a birodalmat természet elleni állásából, és akkor élvezhetjük mindazon jótékonyságokat, mellyek a' birodalom' czélszerűbb kereskedési politikájából származhatnak. Ne felejtjük, hogy a' birodalom kereskedési szövetségében, a' külhatalmak ellenébeni állását, jelen és jövőendő biztosságát, békéjét, kénytelen figyelemben tartani, mellyek ismét kifejlődhetésünknek mindannyi garantiái – és ne merítsük kivált okoskodásainkat olyan hypothesisekből, mellyek, mint valósíthatlanok, alapul nem szolgálhatnak. Legyünk, ha úgy tetszik, theoraiilag barátjai a' védvámoknak, vizsgáljuk meg gyökeresen és elfogultlanul: meg vagyunk-é már azokra érve, birjuk-é már mindazon segédeszközöket, mellyeket List Fridrik műipari erő' plántálására szükségeseknek, olly igen helyesen mond; de műiparunk' felvirágzását Ausztria elleni védvámoktól sohase reményijük. És itt szükségesnek tartjuk egyszersmind kijelenteni, hogy hazánk, csekély véleményünk szerint, még nem bírja azon segédeszközöket, mellyek a' műipari erő' plántálására szükségesek. Még csak azon stádiumon állunk, mellyről List Fridrik igen jól mondja, hogy ezen nemzetgazdasági kifejlődés leghatalmasabbban nyers termékek' kivitele, és gazdag, mivel, műiparban előhaladt nemzetekkel sűrű érintkezések által mozdítatik elő. Tekintsük a' tőkék' hiányát, szabályozatlan vizeinket, feneketlen utainkat, pusztaságainkat, a' tömegek' értelmi állását: és előttünk fekszik a' tömérdek teendő, mellynek meg kell előzni a' védvámok' kérdését, mert azt csak nem fogjuk eltagadhatni, hogy a' nemzetek' anyagi kifejlődése

csak fokenkint történhetik, és hogy, a' mint List Fridrik dr. igen jól mondja, „a' politikai gazdaság-tan, szabályait a' tapasztalásból meríteni, és intézkedéseit a' jelen' szükségsegeihez mérni tartozik a* nélkül, hogy a' jövedő' 's az egész emberiség' igényeit szem elöl veszítené.”

Es íme azon irány, melly a' dolgok' természeténél és politikai összeköttetésüiknél fogva élénk vagyon kereskedési dolgokban jelölve: „Minél nagyobb vásár és piacz, hogy a' műipari erő' plántálására szükséges segédeszközöket megszerezhessük.' Mert „nem fognók fel sem nemzeti sem emberi rendeltetésünket, ha nem azt tűznők ki végcélul magunknak: az ipar' és tudás' minden ágaiban és nemeiben a' tökély' minél magasabb fokára vergődni.”

Ezen czikk' berekesztéséül közlünk egynéhány levelet, mellyet két ismerősünk e' tárgyban egymással váltott és egy harmadik' szívessége tudomásunkra juttatott.

1. „Némethon naponkint erősödik, és mindig élénkebben nyilvánul azon kívánság, hogy Ausztria is a' vámszövetséghez csatlakozzék. Ez egyrészen onnan is van, mert a' kisebb hatalmasságok óhajtják, hogy a' Poroszon kívül még egy elsőrendű hatalmasság legyen a' szövetségben. Ausztria' politikája, 's kereskedési érdeke hasonlót kíván. Mondják, hogy a' dolog egypár év múlva megtörténik. De mi történik Magyarországgal? Az ausztriai tartományok politikailag egy, kereskedésileg más rendszerhez tartozzanak? – A' kérdések többfélék, a) Miután a' vámok fokenkint úgyis mindig alább és alább szállítatnak, érdemes-e pénzbeli áldozatot hozni olly valamiért, minek a' dolgok' természetes folyása mellett úgyis be kell következni? b) Azon költségnek, melly a' vámtisztek' nyugalmazásából következnek, pótolatni kellene, c) Van-e joga a' statusnak tőlünk más áldozatot kívánni? Ha nyers termékeink olcsóbban jöhetnek Ausztriába, nincs-e az ottani gyártón amúgy is segítve? És kívánhatja-e ő nyers természetünk' további adóztatását?”

2. „Nagy érdekléssel olvastam leveledet. Nehéz a' dolog-

hoz szólani, ha a' német szövetségi tariffa nem fekszik elotlunk. Az eszme mellett következöket lehet előhozni: „pénzbeli áldozatot hozni érdemes, ha 20 millió helyett 48 millióból álló kül-vásárt nyerünk, és azon kilátást: a' gyár-cikkeket is olcsóbb és jobb mineműségben kaphatni. –Az ausztriai gyártó gyártmányai' számára nagyobb vásárt nyer, és nyers cikkeinket is olcsóbban kapja; – ellenben az ausztriai nyers-termékek' előállítója veszít, ha szabadon mennek nyerstermékeink Ausztriába; de nyer az által, hogy a' szükséges gyártott cikkeket olcsóbban kapja – és adóján is könnyíthet a' status, ha emelkedvén nálunk az ipar, az indirect adók többet hoznak be, ha a' statusköltésekben takarékoság követetik, és a' birodalomnak vámjövödelmei szaporodnak. Ha jól emlékezünk, a' németvám-szövetség' vámjövödelmei népesség szerint osztatnak fel, és így Ausztriának több mint fele jutna. De az áldozat nem lehetne nagy, miután a' dolgok' természetes folyása mellett is remélhető a' vámok' megszűnése. Ellenben a' csatlakozási eszme ellen Magyarország' részéről azt lehet mondani: „minek csatlakozzunk a' vámszövetséghez, hiszen ez a' nyerstermékeket úgyis nagyrészt szabadon vagy kis vámmal bocsátja be, és ezen hypothesisben mindegy: akár Ausztria, akár Porosz-, Bajor- 'stb. országok j a v a r a adóztassunk. A' vámszövetség' vámrendszere Angol-, Francia-, Helvét- 'stb. országok ellen van irányozva, és nem védené a' mi nem létező gyáripárunkat, mert a' vámszövetségi gyárak' versenyzését sem tudnók kiállani.' A' kérdés az: lehet-e Magyarország valaha gyártó ország? Ezen reményről talán csak nem mondhatunk le – de egy olly országnak, melly gyártó akar lenni, módjában kell lenni önálló kereskedési politikát követhetni. És mikép volna ránk nézve lehető, ha a' vámszövetséghez tartozunk, érdekeinknek nyomatékot adni? Aztán meg a' dohány, melly Ausztriában monopólium.”,

3. „Kénytelen vagyok leveledre válaszolni. Csak két hypothesis gondolható, ha Ausztria a' németvám-szövetséghez lép – ez t. i. vagy Magyarországgal, vagy a' nélkül történik.

A' második eset rám nézve nem képzelhető: mert a) az ausztriai tartományok nem tartozhatnak politikailag Magyarországgal egy, kereskedésileg Porosz- 'stb. országokkal más rendszerhez. Ez státuséletben, hosszára kivihetetlen anomália volna, b) Jelenleg a' vámok által indirect adó alatt vagyunk. Ha a' németvámszövetségi sorompók a' magyar határszélhez tételnének által, akkor idegen országok' javára adóztatnánk, mi újabb anomália volna, sérténé a' nemzeti érzelmet, és kivihetetlen, így tehát csak a' második eset gondolható, hogy t. i. mi is a' Vámszövetséghez tartoznánk, minek tüstinti jó következzése: nagyobb piac nyers termékeink- és a' szükséges gyárzikkekre nézve, és semmi kár, mert Anglia nyerstermékeinket politikájánál fogva terhesen nem vámolhatja. Legfőbb erősséged az önálló kereskedési politika és az érdekeinknek adandó nyomaték' lehetetlensége. De ha nem tartozunk a' vámszövetséghez, lehet-e önálló kereskedési politikánk? Ha Ausztria hozzátartozik és mi nem, és össze találnak ütközni a' mi érdekeink a' vámszövetség' érdekeivel, lehet-e reménylenünk, hogy ezek ellen sikerrel víhatunk? Egy szóval nagy és tüstinti hasznokról van szó, bizonytalan és nagyon feltételes eshetőségek' ellenében. Mindez nagy figyelmet érdemel. Az általános jólét' emelkedése a' gyártási képesség' kifejlődését is fogja előmozdítani, és fen fog maradni mindig egy új kereskedési politika, ha egyszer arra megérve leszünk, mert hiszen örökre józanul nem lehet kereskedési szerződésekbe bocsátkozni. – A' mi a' dohányt illeti, ez még bővebb vitatást kíván." így ezen két ismerősünk. Alkalmasint tisztába van hozva ezzel is, hogy nincs önálló, vagy nem önálló kereskedési politika közölt választásunk, hanem csak a' nemönállónak több vagy kevesebb hasznot ígérő combinatiói között.

VII.

Mai időkben már nem szükség ministernek, diplomatának, vagy bureaucratának lenni, hogy az ember kereskedési ügyekhez egyszermásszor hozzá szólhasson. De azért nekünk magyaroknak mégis felette óvakodva kell illyest cselekednünk, miután tökéletesen hiteles adatokkal, akár az öszves birodalmi, akár a' magyar kereskedésre nézve, aligalig bírunk. Dr. Becher munkája is, mellyel ismerünk 's előttünk látunk, csak 1838kig bezárólag terjed, de a' ki- és bevitt portékák' pénzszerinli értékét abból voltakép megismerni nem lehet, *) miután az ott egy bizonyos, előre meghatározott mérték szerint van kiszámítva a' portékák' mennyiségéhez képest, melly zsinórmérték azonban a' kereskedési viszonyok, jobb, vagy mostohább évek, a' gyártásbani előmenetek, 's több más okoknál fogva változhatik, és valóban változik is. így például 1838dik évben Magyarhonba behozott gyapot-kelméket tekintve, azok' értéke 64 millió – bizonyosan pengő – fra tétetik, mi szembeszökőleg bizonyítja, hogy ezen számítással nem a' valódi érték mondatik ki. De úgy látszik, nincs is tudva a' portékák' valódi értéke, mert a' vámolás' mérlege (Maasztab der Verzollung) mind az ausztriai tariffában (Zolltariff für die Ein- und Ausfuhr der Waaren in dem österreichischen Kaiserstaate 1838.) mind a' magyar harminczad-jegyzékben, (Dreyssigsttariff für die Einfuhr der Erzeugnisse der deutschen, galizischen, und lombardisch-venetianischen Länder nach Ungarn, und Siebenbürgen 1840) említést alig ér-

*) Azóta hiteles hivatalos adatokból meggyőződtem, hogy Becher értékszámításai merőben valótlanok. *Szerző.*

demlő kivételekkel, mázsa-, font-, mérő- 's darab-számra van megállapítva, és a' vám e' szerint, és nem ad valorem (nach dem Werthe) szedetik. Tudva lehetnek tehát a' be- és kivitt kelmék mázsa-, font-, mérő- és darabszám szerint, de nem pénzbeli valódi érték szerint. Hogy ezt megközelítőleg ki lehessen számítani, szükség egy bizonyos meghatározott kiszámítási alapot venni föl, de ez csak úgy adhatna a' való-sághoz közelítő eredményeket, ha igen gyakran a' portékák' akkori árának tekintetbe vételével, változtatnék meg, mi azonban igen sok nehézséggel van összekötve. *) És ez áll mind a' ki-, mind a' bevitt portékákra nézve. Tudjuk a' gyapot-kelmék utolsó időkben mennyire olcsultak a' gyártás' előmenetelei', és a' gyapot' árának csökkenése' következtében; – tudjuk másrésztől, hogy például a' gyapjú-ár nálunk egy pár év alatt 30-40 percenttel csökkent, ellenben tudjuk azt is, hogy például a' búza' árát egypár mostoha év nálunk 80-120 percenttel is felébb rúgtatja 'sat. Mindezeknek nagyon óvakodókká kell tenni bennünket kereskedési táblázatokban látható számok' dolgában, és mi, őszintén megvallva, nem bírunk azon bátorsággal, mellyel némely hazánkfia e' tekintetben meg van áldva, 's azt, hogy az ausztriai birodalomnak számításilag érdekében fekszik a' német vámszövetséghez csatlakozni, ilyen táblázatok' nyomán állítani épen olly kevésbé merjük, mint tagadni. A' kik tagadják, azokat előbbi cikkünk' folytatában figyelmeztetjük, hogy statusokra nézve nemcsak pénz, hanem politikai számítás is szokott helyt foglalni. A' kik pedig határozottan és számításilag állítják a' csatlakozás' hasznait, nagy hálára köteleznének bennünket, ha e' tárgybeli okaikat közleni szíveskednének.

Nemis azt fogjuk tehát itt vizsgálni, mit kíván a' birodalom érdeke e' tekintetben, hanem azt, hogy azon hypothe-

*) Legújabb felső rendelkezések szerint minden évben fog ezentúl kereskedési Táblázat készülni, a' portékák' akkori árát vévén fel alapul. Meglehet a' 2dik füzetben lesz szerencséin illyet közleni. Szerző.

sisben, ha a' közbirodalmi kormány a' csatlakozást érdekeivel összhangzónak találná, ezen esetben alkotmányosan gyakorolható befolyásunkat micsoda szellemben kellésék használnunk?

Szerencsénk volt már kifejteni, hogy önálló, és nem-önálló kereskedés között nincs választásunk, hanem a' nem-önállónak több, vagy kevesebb hasznot ígérő combinatiói között van. Föltevé az olvasóról, hogy ebben velünk tökéletesen egyetért, gondoljuk átlátja azt is, hogy a' védvámrendszernek Ausztria' ellenében alkalmazása a' valósíthatlan ábrándok közé tartozik, és így ezen basisra építeni valamelly combinatiót, és így okoskodni például: „ne tegyünk semmit, hogy az ellenünk fenálló ausztriai vámok megszűnjenek, hiszen ugyanazon joggal fogjuk majd kívánhatni, hogy mi az ausztriai gyárak ellen állíthassunk védvámokat” annyit tenne, mint a' bizonyos hasznot bizonytalan, és távol, e' felelt épen nem valószínű, lehetőségeknek alárendelni; annyit tenne, mint minmagunkat szándékosan megfosztani azon segédeszközök megszerzésének lehetőségétől, mellyek a' gyáripari erő', és képesség' kifejlődését feltételezik. így lévén az olvasó meggyőződve, reméljük megérti tovább azt is, hogy mi, valamíg a' közbirodalom' ellenében mostani kereskedési viszonyaink állanak fen, a' birodalom' internationalis kereskedési politikájából következő bármelly hasznokat nem fogjuk egész kiterjedésükben, egészen és tökéletesen élvezhetni, mert ezeket a' régi viszonyok melletti káraink nagyrészben ismét elnyelendik, és így világos, hogy e' helyzetből kell mindenekelőtt minmagunkat kiemelnünk, – kell pedig ezt cselekednünk még akkor is, ha áldozattal van összekötve, miután annak, ki a' célzt akarja, a' módoktól sem szabad visszaborzadnia.

Miután ezek szerint a' birodalom' internationalis kereskedési politikájából reánk áradható hasznokat feltételezi mostani helyzetünkéből! kiszabadulásunk, természetes, hogy amannak reánk nézve kisebb, vagy nagyobb hasznot ígérő combinatióinak fontolgtatása, gyakorlati szempontból, csak azon

hypothesisben történhetik, hogy ez, azaz: mostani kereskedési helyzetünk, a' birodalom' ellenében megváltozott, és az egy statuskapcsolatban élő nemzetek közötti normális, azaz szabad lábra állított. Mert mit érne például azon tanakodni: vájjon mi jobb ránk nézve, az-e, ha a' birodalom Angliával lép kereskedési szerződésbe, vagy az, ha Franciaországgal? valamig mi, helyzetünkben, és azokkal, kik szomszédaink és természetes vevőink, a' mostani bizonytalanságban maradunk? Azon eszmével barátkozzunk meg tehát, hogy kiemelkedés mostani helyzetünkből a' megelőző lépés. – Ha ezt egyszer keresztülvittük, akkor menjünk által a' birodalmi internationalis kereskedési politika' combinatióira.

Ezek között találhatik az ausztriai birodalomnak a' német vámszövetséghez csatlakozása. E' tekintetben ránk nézve a' kérdés csak így állhat: azon hypothesisben, hogy a' birodalom' kereskedési, vagy általános politikai érdeke, vagy mindkettő, ezen csatlakozást megkívánnák, hasznot, vagy kárt remélhetünk-e mi ezen csatlakozástól? és így előmozdítsuk, vagy ellene dolgozzunk-e?

Vitatáson kívül maradhat azon hypothesis, hogy ezen csatlakozást a' birodalom' általános politikai érdeke kívánja, mert ezen esetben ellene dolgozásunk fogna-e használni? épen olly kétséges, valamint bizonyos, hogy méltányossággal ezen ellenműködéstől sikert nem is remélhetünk. Csupán a' kereskedésbeli érdek hypothesise maradhat tehát vitatás tárgyául fen. E' körül mindenekelőtt azon megjegyzés fordul elő hogy annak, vájjon az ausztriai financiaális és adóztatási rendszer, melly a' német vámszövetségitől sokban különbözik, megengedi-e a' csatlakozást? vitatáson kívül kell maradni, következőleg azon feltételeket, mellyek mellett a' birodalom csatlakoznék, sem lehetvén előre tudni, a' most külföld' ellenében fenálló, és előttünk fekvő német vámszövetségí tariffa' (Vereinszolltariff für die Jahre 1843,1844,1845) okoskodás alapjául nem szolgálhat. Annyi világos, mikép egészen más tekintetek forognak fen, midőn egy 33 millió

emberrel csatlakozó birodalommal alkudozik a' német vámszövetség, és mások, midőn ezt az oldenburgi, vagy meklenburg-strelitzi nagyhercezséggel teszi. Míg ezektől, ma gognak a' szövetség' elveibe illesztését kívánhatja, amaz a' vámszövetségtől is követelheti, hogy kereskedési politikájához közeledjék, igen valószínű tehát, hogy Ausztria' csatlakozása a' német vámszövetség' tariffájál, mely védvámrendszerre van alapítva, szigorúbbá tenné a' külföld' ellenében, mit különben is sürgetnek, és követelnek a' német műipar' szószólói, kik hihetőleg a' csatlakozást ezen oknál fogva is kívánják. Ezen valószínűség azon hazánkfiainak, kik a' védvámrendszert pártolják, és a' magyar műipar felvirágzását ettől reménylik, nagy megnyugtatóként szolgálhat, miután Őket azon reménytől, hogy Ausztria ellen fognak majd védvámokat felállíthatni, megfosztani bátrak valánk. És ne is engedjék ezen megnyugtató érzést megzavartatni azon nagyon fontosnak látszó, de semmitsem nyomó ellenvetés által, hogy: „a' német vámszövetséghez csatlakozni annyi, mint Angliától elzárkózni.” Mert mindenekelőtt, nem prohibítív elveket követ a' németvámszövetség, és nem valószínű, hogy ha Ausztria csatlakozik is hozzá, elhagyja a' védvámrendszert, és így a' csatlakozás nem annyit tesz, mint elzárkózás, hanem csak annyit: „hathatós védvámrendszer Anglia-, Francia-, Helvét- 'sat. országok ellen” – védvámrendszer, mellytől várják ők a' műipar' felvirágzását. De nem maradhat figyelem nélkül e' kérdés körül Anglia' műipari, és társaságos állása, melly behat kereskedési politikájára, és a' melly meg nem engedi, hogy az ő versenyzése ellen magokat váموkkal védő statusok ellen visszatorlólag (mit Repressalien) lépjen fel, és például vagy gyárczikkeikkel, vagy nyerstermékeikkel kizárja piaczaíról. Nem gyárczikkeiket, mert ezek, igen csekély kivételekkel, az angol piacon úgysem versenyezhetnek az angol gyárczikkekkel, – nem nyers termékeiket, mert ezzel, akár gyári, akár élelmezési fogyasztás' tárgyai legyenek, csak önmagát büntetné, emelvén a' napszámot és a' nyers

anyagok' árát, és ekép' drágítván a' production. A' tömegek' állapotja, nem gondoljuk, hogy egyhamar megengedje a' legtorybb minisztériumnak is, miszerint például a' gabonavámot felébb emelje, sőt úgy látszik nagyobb valószínűséggel lehet azt állítani, hogy az angol tariffa' azon mérséklései, mellyeket Sir Robert Peel mult évben keresztül vitt, még tetemesebbeket fognak, nem felette hosszú idő múlva, magok után húzni. Így tehát hiú Magyarországra nézve az Angliátóli elzárkózásból merített félelem, – hiú kivált azoknak részéről, kik a' védvámrendszert pártolják, miután nem tehetjük fel róluk, hogy az angol gyárzikkek elleni védelmet tartsák nagy szerencsétlenségnek, ők, kik tudhatják, és bizonyosan tudják is, hogy majdnem minden gyár-ipart védő vámnak a' száraz földön, legfőkép az angol versenyzés ellen kell irányoztatnia.

Valóban nevétségessé tennők magunkat, ha a' nemzeti gazdaságtan' némelly magyar újonczait utánozva, a' németvám szövetséghez csatlakozás' hasznait, vagy kárait számításokból akarnók magyarázni, számításokból, mellyeknek, érintett okoknál fogva, alapjuk nincs. Csak arra kívánjuk az olvasói figyelmeztetni, hogy azon hármás tariffa, mellyet jelen czikkünkben említünk, és mellynek most alája vagyunk vetve, ezen esetben reánk nézve mind az ausztriai birodalomból, és Németthonból hozzánk be, mind a' tőlünk oda kimenő kelmékre nézve végkép megszűnnék, és csak egyetlenegy tariffa állana fel, 60 millió ember' egymás közötti szabad kereskedését biztosító, és iparát a' külföld' versenye ellen védelmező. Az újabb korban ez egyetlen tünemény volna a' maga nemében, és a' gőz-, vaspályák-, 's könyvnyomtatásnak, az újabb polgárosodás' ezen hármás tényezőinek, befolyásuk mellett, az anyagi és szellemi jólét, statusi erő, hatalom, és biztosság micsoda fokát fejthetné ki, előre kiszámítani lehetetlen. De nem nagy jósló tehetség kell annak belátására, hogy nekünk, kik eddig kisebb, és vámok

állal nehezített piacot bírtunk, mind eladásban, mind vételben ezen új, vámok állal nem nehezített, tökéletesített közlekedési eszközök állal pedig könnyített és közelebb hozott, és részünkről is könnyítendő és közelebb hozandó vevési és eladási piac, több vevőt és eladót szerezne. Bécsből egypár év múlva vasúton Triesztbe, Bajorhonba és Prágába – innen Dresdán, Lipsén, Berlinen keresztül Hamburgba, Stettinbe lehetne majd utazni. Németország egypár év múlva be lesz hálózva vasutakkal – és össze lesz kötve vaspályákkal Belgium és Franciaországgal, Austria pedig Némethonnal. És midőn illy közlekedési tér nyílik, és kilátás mutatkozik annak hasznát vehetni, és 48, később talán 52 millió emberrel vámsorompók nélkül érintkezhetni, akkor féljünk, hogy ezen sok új tényező meg fog fosztani régi vevőinktől, és nem inkább azt reméljük, hogy számos czikkeinkre nézve tagadhatlanul újakkal fog gazdagítani? Hát ha még azon nagy nyomatókat számba vesszük, mellyel egy 60 millió emberből álló kereskedői szövetség, külfölddeli szerződésiben bír – azon ótalmat, mellyet háborús időkben a 'szövetség' tagjai kereskedésének adhat – ezen compact tömeg anyagi érdekeinek ugyanazonságát, melly a 'világbéke' egyik leghatalmasb garantíájá, – ha hozzá gondoljuk a 'kelet' növekedő fontosságát, és szöke Dunánkat, melly ölébe veszi fel folyóink legnagyobb részét, és keletfelé görgeti hullámain, –ha mindezeket fontoljuk egy kissé, úgy, véleményünk szerint, azon néhány mérő bajor búza, mellyel egyszer-másszor versenyeznünk kellene talán a' bécsi piacon, ha Némethon és Austria között vámok nem léteznének, ilyen valószínűségek' ellenében, a' latban sokat nyomni nem fog.

Szándékosan hagytuk e' czikk' legvégére azon erősségek' vizsgálatát, mellyeket nemzetiségünk' fentartása iránti gondból merítettek némelylek, a' birodalomnak német vámszövetséghez csatlakozása ellen. Hagytuk pedig legvégére azért, mert leggyengébbnek tartjuk mindazok között, mellyek előhozattak. Véleményünk szerint a' szellemi, és anyagi világban

szoros összeköttetésben van minden, és így kivált mai időkben a' különbféle érdekek' összeszővődése mellett, kereskedési szövetségek politikai combinatiókká válnak egyszersmind mindazon esetben, hol a' már létező szellemi és nemzeti kapcsolatok, az anyagi érdekek' ugyanazonosítása, egymásba olvasztása, hasonlóságban és buzdításban részesítése által erősítetnek, szilárdítatnak, összeforrasztatnak. És ezen tekintetben elismerjük, hogy a' németvámszövetség a' német státusok' irányában, eredményeit tekintve, német politikai combinatio, és a' németegység' hatalmas eszköze és előmozdítója. De ebből, vagy pedig egy vagy más német publicista', és entusiastá' nyilatkozatából, sóvárgásaiból még koránsem következik, hogy ott, hol státusjogiilag is csak bizonyos tekintetben állanak fel egységi kapcsolatok, nemzetileg pedig a' sok különböző nemzetiségek által egészen megszakadnak, azért már az, ki a' németvámszövetséghez lép, németté legyen. Van sok német, ki Hollandiát, Belgiumot és Dániát is bele akarja húzni a' vámszövetségbe, de alig hiszem, hogy magát azzal kecsgetse a' legtüzeseb vérű is, mikép' ha sikerül az óhajlás, mindezekből németek legyenek. Hasonlóul ha például Austria lépne a' németvámszövetséghez, azért állását, mint európai elsőrendű hatalmasság, vagy politikáját, melly a' különböző nemzetiségek' sajtóságainak tiszteletében pontosul, vagy végre alkotmányos, és administratív szerkezeteit fel nem áldozná, és így ezen szövetkezés nem lenne többé tisztán német politikai combinatio, és bár eredményeiben a' német státusokra nézve megmaradna is az egység' és egyetértés' hatalmas eszköze, de a' szövetkező részek' általános politikájával és kormányi alapelveivel ellenkező irányt mégsem vehetne, és ilyen, célján egészen kívül fekvő, befolyást nem is gyakorolhatna. Épen olly keveset nyom azon félelem, hogy így egy magyar közvéprend' keletkezése örökké lehetetlenség fog maradni; mert hiszen ezen jelenetet eddig sem csupán politikai összeköttetésünk és szomszédságaink okozták, és ezen eredményt úgy

sem fogjuk elérni, ha mostani helyzetünkben maradunk, és mindaddig nem, míg külföldi tőkére, és értelmességre szorulandunk, – de ezeket hamarabb fogjuk nélkülözhetni, ha az anyagi jólét kifejlődésének tágasabb mezőt nyitunk. Azonban nem is ezen szempontból véljük mi ezen egész kérdést tekintendőnek, hanem a' politikai szövetségek' (alliances politiques) általános szempontjából. És ha ezt vesszük fontolóra, 's magunk körül tekintünk, akár északra, és onnét keletre, akár keletre és onnét ismét északra, el kell ismerünk, hogy a' német nemzet, mellytől vettük eddig is művelődésünket, természetes és egyetlen szövetségünk, és az, mellytől legkevésbbé kell féltünk nemzetiségünket, mellynek megőrzése, és erősítése különben is legfőképp min-belátásunktól, és súlyunk' öregbedésétől függ.

Azon óhajtással fejezzük be most ezen elmékedést: bár mindenki felfogná egész terjedelmében azon szükségét, melly mostani kereskedési viszonyainkból kiemelkedésünket sürgeti, és bár általlátná, hogy azon esetben, ha a' birodalom' érdekei megkívánnák annak a' német vámszövetséghezi csatlakozását, Magyarországnak az ellen dolgozni nem fekszik politikájában, mihelyt sértetlen marad alkotmányos nemzeti álladalma.

VIII.

Ha még nem vagyunk azon ponton, megérteni és méltányolni azon roppant jelentőséget, mellyel könnyű, biztos és olcsó közlekedési eszközök a' nemzetek' nemcsak anyagi, de szellemi kifejtése körül bírnak, úgy őszintén megvallva, merőben elveszettnek és elpazaroltnak tartunk minden szót, írást, okoskodást, vitatást, melly 18 esztendő óta, ezen beldolgaival figyelmesebben foglalkozni, és állását vizsgálgatni kezdő nemzetnek tanácskozó tereméiben, könyveiben mondatott, és magánkörökben helyt foglalt. Ezen esetben a' felvergődés' alphajához sem jutottunk még el, és az ómegához eljuthatni, józanul legkisebb reménnyel sem biztathatjuk magunkat.

És valljuk meg őszintén, még nem jutottunk el az említett ponthoz. Vannak még vagyonos, közdolgaikra befolyást gyakorló hazánkfiai, vannak közhivatalosaink, kiknek szájából, tespedésünk' legcsalhatlanabb symptomája, a' közlekedési szomorú statuquo magasztalása hallatszik még, kik még emlegetik ama gyönyörű régi tant, hogy jó út szükségtelen, mert becsületes ember rózsz útban úgysem utazik. Igenis, hallhatni még ilyen bölcs kiejtéseket, és még észrevehető az ilyen nagy statusférfiak'elveinek befolyása, mert még igen sok helyen vagy az sem történik a' közlekedési eszközök' javítása körül, minek lehetne történni; vagy pedig az, mi történik, rosszul, és így kis haszon mellett nagy kárral történik. Mások a' divatos philanthropiát a' közlekedési eszközökre is általvitték, és mert belátják azon igazságtalanságot, hogy a' nemesség azoknak létesítéséhez és fentartásához nem járul, várnak a' jövő törvényhozásoktól, és addig semmit nem tesznek, jobb szeretvén a' pangást és annak látását, hogy a'

szegénynek, ki legtöbbet jár, kél, lova a' sárban elveszsen, mint azon roppant szerencsétlenséget, hogy philanthropiai elvök legkisebb csorbát szenvedjen.

Illy leverő állapotban van még nálunk az elmék' egy része. Az egyik, önfösvénységében, és régi balítéleteiben keres és talál hátulsó ajtócskát kibúvársra, a' másik nem keres ugyan, de philanthropiája mellett tetteleg kibúvik mégis a' emlitsem cselekvésnek, de sokat beszélésnek népszerű szelleme.

Ezen nyomorult állapotnak csak a' törvényhozás vethet véget, ha felfogva legfőbb feladásai' egyikét, eltökéli magát a' cselekvésre, és electricálja a' nemzetet olly valami mellett, mi nélkül haladni akarni, a' régi és újabb kor' tapasztalásai szerint, merő balgatagság. Nyíltan megvalljuk', hogyha még ezen országgyűlésen sem történik e' tekintetben valamely nagyobbserű, és múlhatatlan sükert ígérő intézkedés: úgy, előttünk legalább, nemcsak jövendő' előmeneteleink, de képeességünk is egy szebb jövendő elővarázsolására, felette kétségesekké valandanak; mert egy olly törvényhozástól, melly az anyagi világnak összefüggését a' szellemivel, a' mostani kor' irányát, 's a' világtörténetek' fejleményét megérteni 's felfogni nem tudná, a' nemzet-emelés' bármely ágában nagyszerűket, maradandókat várni nem tudnánk.

Azonban ne essünk szomorúságba még, és adjuk magunkat által azon édes reménynek, hogy elérendjük azon valóban nagy napot, midőn a' törvényhozásnak, ha akarja, igen hatalmas akaratja el fogja végkép némítani az itt-ott még létező balítéleteket, és fog cselekedni, és fog végre módot nyújtani a' szegény és legfőképp ezért bús magyarnak, hogy beléphessen ő is egyszer már a' civilisait nemzetek' sorába, és szülőtte földén, a' szabad alkotmány' védpaizsa alatt szabadon mozoghasson.

Igen jól tudjuk, ezen törvényhozási nagy munka mennyi akadályokkal és nehézségekkel fog küzdeni, és azért nem is reménylünk most már olly valamit, mi egy tökéletes közlekedési rendszert hozzon egyszerre létre. Hiszen annyi a'

teendő, annyi az akadály, oly kevés a' segédeszköz; még az sincs tudva, mennyi például a' csinált út, milly állapotban van, mennyi a' rendelkezés alatti munkaerő? 'stb., hogy valóban nemcsak igazságtalanság, de oktalanság is volna mindent, vagy csak igen sokat is várni, vagy kívánni egyszerre. Egy tökéletes közlekedési rendszer alatt hazánkban azon állapotot értenők, midőn már akadály nélküli, és tökéletesített folyami 's csatornai hajózás', és minél több és jobb fő- és mellék kőutak' alapján vasutak borítanak és kötnék össze a' hazának mindazon pontjait, mellyek ezen nemét a' gyorsított közlekedésnek, általános kereskedési szempontoknál fogva, megkívánják. És egy ilyen rendszer az, melly f e l é az országnak következetes kitöréssel, és csüggedetlen szilárdsággal törekedni kell; kell pedig a' dolog' természete szerint, és szegénységünknel fogva, fokonkint, tekintettel a' valódi szükségre, a' haza' ipari állapotjára, pénzbeli erejére, és általános kereskedési viszonyaira, és nem a' legköltségesebben, ámbár legtökéletesebben kezdve, hanem kezdve az alapon, az olcsóbbon, és úgy menve által a' drágábbra, és tökéletesebbre; és nem megfordítva. És csak az egyesült északamerikai statusok' példája által ne mystiflcáltassuk magunkat, és ne higyük, hogy az itteni kezdetnek az ottani működéshez kell, vagy lehet hasonlítani. Sokan így okoskodnak: „kövessük Amerika' példáját, ott vasutak hasítják keresztül a' nagy pusztaságokat, és ott nem kőutakat építenek, hanem vasutakat, mellyek leggyorsabb, legtökéletesebb, és mindent számba véve, legolcsóbb eszközei a' közlekedésnek.” Csak ezen fallaciával ne engedjük elámitatni magunkat. Mert hol történt ez? Történt Amerikában, hol körülbelül 49,000 geogr. □ mértföldön elszórva még csak 18 millió ember lakott, 1841 végén – a' hol tehát a' civilisációnak, úgyszólván, a' társaságos életnek, legelső és legnélkülözhetlenebb feltétele volt, közelebb hozni egymáshoz a' roppant távolságon széllyel lakó embereket; – történt oly statusoknál, mellyeknek birtokát roppant hajózható folyók hasítják, és tavak borítják, ezeket

számos csatornák kapcsolják össze, csinált utak hasonlóan nagymennyiségben léteznek; – történt oly statusoknál, melyeknek partjait roppant hosszúságban az atlanti tenger öntözi, – egy oly nemzetnél, mely már helyheztesítésénél fogva arra van rendelve, hogy igen nagy szerepet játszó a világkereskedésben, melynek jótékonyágai nagyszerű, bár költséges vállalkozásokat lehetségessé, eredményei pedig a velők járó károk is elviselhetővé teszik; – történt végre Amerikában, mely hajdan angol gyarmat volt, és a hova az angol túlnyomó elem, magával hozott szabad institutiókkal együtt, kifejlődött kereskedési, egyesületi és vállalkozási szellemet. De micsoda analógiák vannak köztünk, és az egyesült statusok között? Nincsenek; – és így micsoda logikával lehet következtetni, hogy a mi ott ment, az nálunk is mehet? És pedig azon sok nagyszerűnek, mi ott közlekedési eszközök’ dolgában történt, megvannak rossz oldalai is – a közhitei meg van rendítve, egyik financia-crisis a másikat éri, és ha a föld’ tömérdek gazdagsága és termékenysége, és a nép’ szorgalma, értelmessége és vállalkozási szelleme ki fogják is végre ezen bajokat egyenlítani, de nem lehet elhinni, hogy ez egyhamar, és mind politikai, mind társaságos meg-
rázkódítások nélkül történhessék.

Azonban ezeknek fejtegetése nem levén feladásunk, csak azon eszmével barátkozzék meg az olvasó kérjük, hogy az, mi az egyesült statusokban közlekedési eszközök’ dolgában, egészen kivételes, és rendkívüli körülmények között történt, az Magyarországnak tanúságos tudományul szolgálhat ugyan, de nem követendő például. Minekünk, kik szegények vagyunk, kik kicsi tengerparttal, kevés és biztosan alig hajózható folyókkal, még kevesebb tavakkal és csatornákkal bírunk, kiknél sem egyesületi, sem kereskedési, sem vállalkozási szellemek kifejlődve nincsenek, kiknek világkereskedésről fogalmunk sincs, a példákat másutt kell keresnünk, közelebb magunkhoz, és nem túl az atlanti tengeren. Megtalálhatjuk pedig azokat a szárazföldnek minden országában, hol mindenütt a kőutak

és csatornák képezik a' vasutak' alapját. És pedig nem csupán azért, mert vasutakat nagyobb kiterjedésben Angliában csak alig 20 esztendő, az európai szárazföldön pedig csak 7-8 év óta építenek, hanem azért, mert a' legtökéletesebb eddig ismert neme a' közlekedésnek, rendkívüli eseteket és körülményeket kivéve, rendszerint csak ott szükséges, valóban hasznalható, és így lehető, hol az egyéb közlekedési eszközök' javításának következtében, már fenáll, és létezik átaljában élénk mozgás, és hol bizonyos pontok között az már az élénkség' azon fokára hágott, hogy a' rendes közlekedési eszközök vagy nem képesek a' szükségét kielégíteni többé, vagy pedig a' közlekedés' gyorsítása által annak tetemes, és olyan szaporítása, vagy könnyítése reménylhető, melly a' vasutak' költségeit, ha nem pénzhaszonilag is, de általános-érdekileg fedezi.

Itt kérjük magunkat félre nem értetni. A' közlekedés eszközöknek három neméről lehet szó, csinált út, folyó-vízi tavi, vagy csatornai hajózás, és vaspályáról. A' legtökéletesebb állapot az, hol mindegyik a' magahelyén, és mind a három egymásba-vágólag, egymásba-illőleg, minél nagyobb mennyiségben és tökélyben van alkalmazva. A' feladás tehát nem lehet más törvényhozásilag, mint ezen cél felé törekedni. De hogy ez sikerüljön, a' közlekedési eszközöket tömegben kell tekinteni, és felfogni, és figyelmezve a' fenálló körülményekre meghatározni, hogy ezen hármassal neme a' közlekedésnek hol micsoda sorban, egymásutánál, és összefüggésben vétessék javító munkálatba, és mikép emeltessék végkép fel a' tökély' legmagasb fokáig; – mert csak ezen tömegbeni áttekintés, és ilyen szellemi működés vezethet célhoz átaljában, de különösen hazánkban, hol nem a' már létező jó közlekedések' még nagyobb tökélyre emelése, hanem mesterséges közlekedési eszközök' teremtése, és úgyszólván a' természeti állapotból kiemelkedés körül forog legfőképen csupán még a' kérdés. És esedezünk, csak ezt ne feledjük, és így hűtögessük enthusias-

musunkat, mert nem ez, hanem vas, kő, mész, fa, munkás erős kezek, és, legfőképp szilárd készség a' cselekvésre, és pénz, pénz, és ismét pénz az, mire szükségünk van; — és ha ezt megkapjuk, amattól édes örömet dispensálunk. Egy a' Dunától Fiume, vagy Pesttől másfelé vezető vasút, helyt foglalhat, megengedjük, ezen combinatiók között, de azt gondolni, hogy ezekre kell akár egyedül, akár előlegesen gondunkat fordítanunk, szerintünk szomorú csalódás. Fontos a' kiviteli kereskedés is, de a' belközlekedésekből folyó kereskedéssel összehasonlítva, pénzszerzési szempontból is alárendelt fontosságú, ha a' sürűbb, és nagyobb kivitel, az országbelsejébeni id e 's tova vitel könnyűsége, 's olcsóbsága nem teszik lehetővé, 's haszonhajtóbbá, mert ezen lehetőséget és hasznot némileg egyenesen ama' keltő föltételezi. A' dolognak, 's kereskedésnek ezen természetén változtatni nem lehet; mi tehát, csekély véleményünk szerint, egy az 183²/₆-kinál bár jobb vasúttörvénytől, akár a' status fog vasutakat építeni, akár vállalkozóknak kamatokat biztosít, a' haza' összes jólétére nagyobb befolyást csak úgy tudnánk reményelni, ha akkor, midőn még csak keveset tennénk vasutak mellett, annál többet, és nagyobb 's terjedelmesebbet vennénk egyszerű foganatba kő- és vízútak körül. És erről annyira meg vagyunk győződve, hogy ha a' kettő között választanunk kellene, és mindkettő egyidőben megkísérhető nem volna, této- vázás nélkül a' másodikat választanok. Mi azonban azt hisszük, hogy ha egyszer elhatároztuk magunkat cselekvésre, és a' cselekvés' lehetőségeinek feltételeivel is megbarátkoztunk, okos körülmények' tökéletes felfogása általi mérséklése mellett, már a' jövő országgyűlésen meg lehetne mindkettőt, a' siker' némi valószínűségével, kísérteni.

IX.

Meglepő jelenet az hazánkban, hogy az agitatio rendszerint olly tárgyakra van irányozva, mellyek a' teendősegek' sorában vagy alárendelt szerepben tűnnek fel, vagy pedig merőben valósíthatlanok a' jelen pillanatban. Illyen volt, például, csak kevéssel ezelőtt, a' szabad föld, később a' fumei vasút. A' kőutak mellett, mellyek pedig most hasonlíthatlanabbul fontosabbak, nem agítal senki. Úgy látszik, még nem született meg a' valódi agitator, ki a' roppant tömkelegből kitudná ragadni a' legkorszerűbb tárgyakat, és mellettök sikerrel tudna agítálni. Az igaz, felette nagy apathiaival vagyon még publicumunk, és kivált a' megyei publicum, felruházva. És csatlakozik, ki azt hinné, hogy a' két év óta sajtó útján folyó vitatás ezt felette electrizálta. A' nemzetélet' legfontosabb kérdései csak igenigen kevéssel gerjesztenek több érdeket a legnagyobb számnál, mint ennekelőtte. A' legnagyobb szám maiglan is egészen el van merülve provinciális és megyei érdekibe, czívódásaiba, pártsúrlódásaiba, és azt egy brachialis executio, vagy planae successiois eset sokkal inkább érdekli, mint bármelly országos tárgy. Hát ha még a' Karok és Rendek, meg a' főispán, vagy alispánok között történetből feszes állás foglal helyet, mennyire háttérbe szorítják az illyen tusák az országos tárgyakat! Biz így vagyunk még mi, kedves hazámfiai; és ezt nevezük megyei életnek.

De térjünk tárgyunkhoz – a' közlekedési eszközök körül országgyűlésileg teendőkhöz.

A' régi expediensek ezen tárgyban így hangzottak: Jurisdictiones providebunt – viarum conservatio Vice-Comiti incumbet 'stb. Hogy az effélékkel marina csak kivételképen

megyünk valamire, a' mindennapi tapasztalás bizonyítja. A' nemzeti színházra tett ajánlásra, az úrbéri lelkeket bíró nemesek' adózására 'stb. nézve is ilyenforma generalis regulák vannak felállítva; milyen nagy és gyönyörű sikerrel? nem szükség emlegetni. Hasonló rovat alá tartozik egy más hátulsó ajtócska, melly így hangzik: ezen tárgy nagy összefüggésben van a' commerciale operatummal, és ott már pertractáltatott, oda kell hát utasítani, – vagy pedig: a' tárgy sokkal fontosabb, mintsem hogy illy röviden el lehelne végezni, és így szükség országos küldöttségre bízni, melly készítsen egy új operatumot, majd 1848ban felveendő. Mindezen régi expediensek tökéletesen elkopottak már, és valóban mi azt tartanak valódiilag nagynapnak, midőn ezek tutti quanti, diétalis terminológia szerint: „ünnepélyesen deponáltatnának” és elparentáltatnának, 's eltemettetének, nem bánjuk, fáklyás díszmenet mellett. Erre több példa van, így például 183yöban letétezt a' szólás-szabadsági sérelem, a' híres 5dik articulus 'stb. – mindig némi ünnepélyességgel, mellynek a' jelen esetben temetés-, halotti beszéd-, és fáklyás díszmeneteli megtoldatását bátrak vagyunk alázatosan indítványozni, és reményleni, hogy ezen indítvány el fog fogadtatni.

Nem az már a' feladás: azt végezni, hogy máskor végzünk majd; nem az, hogy 1844-47 között tanácskozzunk, 1848ban ismét tanakodjunk és végezzünk, de 1849ben ismét semmit se legyünk, hanem itt az ideje, mert itt az alkalom 1843ban tanácskozni és végezni, 1844ben pedig végrehajtani, a' mit végeztünk. Ebben, és csupán ebben fekszik a' haladás' szelleme; itt, és csupán itt fog kezdődni az átalakulási korszak, mellyről eddig még csak beszélünk, de róla semmit, jót legalább nem tapasztalunk. És ez a' mi csekély véleményünk az eljárás módra nézve, mihez csak azt adjuk még, hogy e' tárgyban úgy, mint a' kereskedésiben is, egészen feleslegesnek tartjuk a' diétán-kívüli országos küldöttséget, és csak arra kérjük az olvasót: az istenért ne vegye a' diák

szabályt: ‚diu delibera’ betű szerinti értelemben, hanem mind ezt, mind annak így hangzó második részét: ‚fac cito’ vegye cum grano salis, (miben sok hazánkfia még akkor is, mikor törvényvégrehajtásról van szó, mihelyt az alkalmatlan, olly szép példával megy elő), és ha éppen multhatatlanul szükséges diák közmonda, kövesse inkább ezt: ‚antequam feceris, consulto, ubi consulueris, mature facto opus est.’

Az eljárási mód körüli kopott régi expediensekhez járul még sokaknak azon gondolata, hogy a’ mit közlekedési eszközök körül teszünk, azt majd a’ Helytartótanács, vagy megyék fogják elvégezni. Mindkettő iránt a’ legnagyobb tiszteletet tápláljuk, de máskép vélekedünk. Az elsöre azért nem biznók ezeket, mert úgysis nagyon el van foglalva, de nemis engedi organisát!ója, hogy olly tárggyal foglalkozzék, mi körül egyéni behatástól (individuelle Einwirkung) függ az egész; – a’ megyéket pedig azért nem választanak a’ végrehajtás’ egyedüli eszközeiül, mert úgysis nagyon el vannak foglalva, de nem is engedi a’ tapasztalás, hogy olly tárgyakat bizzunk rajok, mellyeknél a’ siker a’ törvény’ valódi végrehajtásától függ.

Könyörgünk, hogy itt bennünket senki félre ne értsen, mert a’ megyék iránt határtalan tisztelettel és szeretettel viseltetünk, de a’ hozandó törvény’ sikere nem kevésbbé kedves előttünk. Aztán a’ megyéknek, a’ haladási és országos kérdések, és egyéb fontos tárgyak, például: hús-limitatiók, hónapok’ diák neveinek magyarítása, szlávmozgalmak’ vizsgálata ‘stb. ‘stb. annyi idejökbe kerülnek, hogy rajtok könnyíteni egyike szerény, de legbuzgóbb óhajtásinknak, mit úgy vélnénk elérhetőnek, ha igen világos, és szorító törvények hozatnának közlekedési eszközök’ dolgában, mellyeket végre nem hajtani igen súlyos, és így végrehajtani igen könnyű volna, mert semmi egyéb nem kívántatnék hozzá, mint engedelmesség, és mind szónoki tehetség, mind indítványozási készség, mind tanácskozási taktika, és helyes tapintat egészen nélkülözhetők, és egyéb hasznos működések’ számára

megtakaríthatók volnának. Munka-felosztás Smith Ádám óta egyik vezérgondolat a' politikai gazdaság-tudományban, és a' jelen esetben felette ajánlható. Jutna feladásul a' törvényhozás által kirendelendőknek: a' parancsolhatási hatalom; – a' megyéknek: engedelmességi kötelesség. Éhez, az igaz, szokni kell, mert el vagyunk kényeztetve; de hiába, már azon korba lépünk, hol elkerülhetlen egy kis katonai regulához, egy kis rendhez szokni, hogy idővel hasznavehető egyén lehesse belőlünk.

Egy az első kérdések közül, közlekedési eszközök' dolgában, illeti a' kivitel' módját. Mindent pénzes munkával fogunk-e dolgozni, vagy pedig azon természetben meglevő munkaerőt, mellyről rendelkezhetünk, kívánjuk-e használni? Ez iránt tisztába kellene jönni előlegesen. Ezen kérdésre többféle a' felelet a' mint t. i. vasút, csatorna, folyóvízi hajózás, vagy kőútról vagyron szó. Igen röviden fogjuk csekély nézetünket, ezen már annyiszor vitatolt tárgyakról előadni. Ha vasútról van szó, azon további kérdés áll elő: országos építési rendszerhez (System der Staatsbauten) akarunk-e ragaszkodni, vagy pedig egyesületekre akarjuk-e bízni az építést? A' másodiktól micsoda sikert lehet várni, bizonyítja az 183²/₆ XXVI. törvénycikkely, és eddigi eredményei. Az igaz, hogy még ez rövid tapasztalás, de ha figyelembe vesszük azon tényt, hogy lassankint az európai szárazföldön majdnem minden országok az országos rendszerre mennek által, például legújabbán: Austria, Franczhon, Baden, Wurtemberg, és némileg Poroszország; ha tovább fontoljuk azon körülményt, hogy mindezen statuskölségem építések milly ropant tőkétet fognak elnyelni, úgy bízást állíthatni, hogy az európai tőkepenzesek (mert Magyarországbán, csak valljuk meg, nincs annyi disponibilis tőke, hogy egy 20 mértföldnyi vasutat tudnánk belőle építeni) magyar egyesületi úton építendő vasutakra, pénzeket fordítani egyhamar nem fogják, és az önköltségeiken építő statusoknak inkább kölcsön adandják, vagy olyan vállalatokba fogják fektetni, hol kamatbiz-

tosítás foglalt helyet. Ha tehát akarunk vasutat látni, és leginkább menni rajta a' legközelebbi 20-30 évben, úgy nem leend más mód, mint az országos rendszerhez folyamodni. Itt ismét tisztába kell jönni előlegesen: vajjon csupán kamatokat biztosítani az egyesületeknek, vagy pedig magunk' országos költségén építkezni kívánunk-e? Ezen utóbbi rendszer tagadhatatlan elsőbbségekkel bír ott, hol van az országnak olly jövedelme, mellyé' célra forrásul szolgálhat, valamint ott is, hol a' dolog' technikai kivitelére szükséges egyénekről rendelkezhetik az ország. De nálunk, hol a' másodikat mindenestre nélkülözzük, ezen rendszert még most csak azon hypothesisben lehetne ajánlani, ha az első, azaz a' szükséges jövedelem, biztosítva levén, egyszersmind a' technikai kivitel a' pesti lánczhid' példájára, tapasztalt értelmességekre bíztnék. Azonban ezen esetben országos kölcsönre volna szükség, havaiami nagyobbszerút, és így általános haszna által érezhető akarnánk létesíteni. Ha ellenben kamatbiztosítási rendszer fogadtatnék el, úgy mihelyt bizonyos jövedelemről rendelkezhetik az ország, lehet valami nagyobbszerút létesítem a' nélkül, hogy országos kölcsönre lenne szükség e' célra. Visszamenvén már a' felébb föltett kérdésre: mi jobb, mindent készpénzért dolgozni, vagy a' természetében meglevő, és rendelkezés alatti munkaerőt használni? vasútakra, vízszabályozásokra, és csatornákra nézve kész a' felelet. Ha országos költségén építjük ezeket, úgy nem látjuk által, miért ne használnék mindazon természetbeni munkaerőt, mellyről józanon rendelkezhetünk, természetesen a' nemességet is behlúzván ezen teherbe. Hiszen Würtembergben, melly nem olly szegény ország pénz' dolgában, mint a' miénk, most legközelebb történt azon igen józan határozat, hogy azon községek, mellyeknek határát vasút hasítja, bizonyos földmunkákat tenni tartoznak; mi ezt követhetnök még azon esetben is, ha a' kamatbiztosítási rendszer fogadtatnék el, miáltal kevesebb tőkére levén szüksége az egyesületeknek, kisebb volna a' kamatbiztosítás' fejében fizetendő summa. Sőt ezt a' vasúthoz, csatornához,

vízszabályozási munkához szükséges földre is ki lehetne terjeszteni. Franciaországban sok megyék, mellyeken vasút megy keresztül, az ahhoz szükséges földért expropriate útján járuló summát megajánlották a' statusnak, és ekkép könnyítették rajta. Nem lehetne-e ezt nálunk is tenni, hol sokkal olcsóbb még a' föld, és még azt adni hozzá, hogy azon földért, melly különben is út volt, semmi se fizetessék, miután az országút úgyis köztulajdon? Ha a' statusnak a' földmunkák' egy része, és a' föld maga, melly a' vasúthoz 'stb. szükséges, nem kerülne pénzébe, úgy kétségkívül igen nagy takarítás történék, és ezen két rendű segítség mellett egyesületek is könnyebben, és az országra nézve jutalmasabb kamatbiztosítási föltételek mellett találkozónának. De természetes, hogy ezen teherben, nemcsak az adózó, hanem az adózástól eddig ment osztályoknak is részesülniök kellene. – Kőutak körül még kevésbé tartjuk nélkülözhetőnek a' természetbeni munkaköteleztetést, kiterjesztve mindenkire – de csupán az anyaghordásra, és földmunkákra szorítva; mert a' mi magát az útépitést (Wegbau) illeti, ezt ahoz értő és betanított emberek által ex professo technicusok' felügyelése alatt vélnök eszközözendőnek.

A' kivitel' módja körül vannak még egyéb fontos kérdések. Illyen p. o. ez: ha az ország elhatározza magát, országos közmunkákat nagyobb terjedelemben tételni, egyszóval: egy belközlekedési javított rendszert végvalahára életbe léptetni, kell-e a' régi expediensekre, úgymint: Jurisdictiones providebunt, etc. bizakodni, és lehet-e reményleni, hogy így a' szükséges egység, öszhangzás, és végrehajtási pontosság el fognak éretni; egyszóval: reménylhető-e siker a' régi expediensek mellett? És erre tegyük kezünket szívünkre, és kész a' felelet – melly így hangzik mindezen kérdésekre: nem, nem, és ismét nem.

Új szükségek és intézkedések új eszközöket, új orgánismust, új eljárási módokat kívannak. Nálunk a' közmunkák körül teendők' tömege roppant, és ha valahol, itt lesz

szükség egy olyan hatóságra, mely kirekesztőleg ezzel foglalkozzék, így van ez másutt is. Így legközelebb hozzánk, Austriában, nem rég lépett életbe egy ilyen hatóság, míg másutt, p. o. Franczthonban, Belgiumban 'stb. már régen létezik. Nevezzük a' hogy' tetszik, de győződünk meg, hogy ilyen nagyszerű, és kellő sorban és pontossággal végrehajtandó közmunkák multhatatlanul megkívánnak egy külön, és terjedt hivatali körrel ellátandó hatóságot – mert ilyeneket minden három évben változó alispánainkra, szolgabíráinkra, kik igen gyakran nagyjuristák, nagy publicisták, és nagy szónokok, de éppen ezért igen nagyon el vannak foglalva, bízni nem lehet.

Es itt felette sok fekszik szívünkön, és sokat kellene mondanunk, de rövidék leszünk, és nem fogjuk az olvasó' figyelmét soká' fárasztani. Csak azt mondandjuk el, hogy micsoda hypothesisekben várnánk sikert egy ilyen hatóságtól. Ezek tehát imígy következnek:

Ha a' törvény igen világos, és szigorú volna, úgy annyira, hogy ezen halóságnak módjában legyen mindennemű hanyagságok-, vagy ellenszegüléseken erőt venni, és azok' daczára megfelelni rendeltetésének.

Ha ezen hatóság munkálódásának eredményéről minden évben körülményesen sajtó' útján tudósítaná az országot.

Ha egy része a' kormány, más része az országgyűlés által választatnék hosszabb időre.

Ha az építészeti kormány (Baudirection) több értelmes egyénnel megtoldva hozzácsatolatnék, nemkülönben az országos pénztári személyzet, és minden közhatósági mérnökök, de a' mellett ezen hatóságnak belátására bízatnék, ha szükségesnek látja idegen technicusokat is alkalmazni.

Ha ezen hatóság' legalább fele a' helyszínén ügyelne fel mindenütt a' törvény', és ennek következtében tett intézkedések' sikerére.

Ha az ország olyan jövedelmeket tudna teremteni, és olyan munkaerőket adni rendelkezés alá, hogy ezen hatóság a' rábizottakal el is végezhesse.

Ezek volnának röviden azon hypothesisek, melyeket feltevén, sikert reménylenénk egy illy hatáságtól. Úgy tartjuk, ezeket nem szükség bővebben fejtegetni, és így által-mehetünk a' jövedelmek' előállítására, és azon feladásra, melyet ezen hatáság elébe tűzendőnek vélnék.

Kezdjük a' másodikon, és legyünk itt is rövidek, mert hiszen csak szerény óhajtásokat írunk, és így szabad folyást engedhetünk gondolatinknak a' nélkül, hogy azokat hosszasan motiválni tartoznánk. Ezen hatáságra véleményünk szerint a' következő csekélységeteket bízók:

A' törvény által meghatározandó kőút-vonalok' mind építésére, mind fentartására ennek volna egyenes gondja *), 's hogy mindenki, akár közhatóság, akár egyes személy, a' '(törvény által kiszabott kötelességét teljesítse, ez ügyelne föl, és mindenkit arra szorítani, ez volna szükséges hatalommal felruházva. Az ország által teremendő jövedelmeket ez szedné be és kezelné. Ez tételné meg a' rendelt vízszabályozásokat, – ez építtetné a' vasutakat, ha országos költséggel akarná ezt tenni az ország, valamint szinte az ügyelne fel, ha kamatbiztosítási rendszer fogadtatnék el, hogy az egyesületek eleget tegyenek kötelességiknek. Ez vizsgálná meg a' vízáradásokat gátló, vagy posványszárító magán vállalkozásokat, és engedné meg, ha a' vízszabályozásoknak útjában nem állnak sőt erre lehetne bízni, hogy az illynemű nagyobb vállalkozá-

*) Hallottuk azon szerencsétlen gondolatot, mely az utakat, természetesen mindenki által fizetendő vám mellett, a' megyék által építtetni javasolja. Ha meggondoljuk, hogy vannak egész megyék, és pedig számosan olyanok, hol az útkészítés a' körülményeknél fogva igen drága, 's melyekben egyetlen ember sincs, ki tudna az útkészítéshez, úgy borzadunk azon rősz utaktól, melyeken majd vámot kellene mindenkinek fizetni, és borzadunk azon roppant pénz- és munkától, mely ezen módon felette rosz utakat ruháztatnék, és meg vagyunk győződve, hogy csak olyan intézkedés vezethet célhoz, mely magában foglalja azon bizonyossága, hogy az útakal, ebbeli képességüket practice igazolt egyének fogják készíttetni, és nem olyanok, kik még csak a' közönség' kárán tanulnának.

sokat, ha egy bizonyos törvény által meghatározandó maximumot meghaladó földtért száritának ki, a' vállalkozók által teljesen biztosítandó, és egy bizonyos maximumot évenként meg nem haladható kölcsönökkel segítse jutalmas feltételek mellett. Ezen hatóságra lehetne bízni, azon esetben, ha az ország kölcsönvételt tartana szükségesnek, hogy ezt a' szükséghez képest részletesen, az ország által meghatározandó feltételek és biztosítékok mellett fölvegye, kamatait fizesse és a' tőkét törleszsze.

Illy széles kört nyitnánk mi meg, csekély véleményünk szerint, egy ilyen hatóságnak, szigorú, és világos törvényt szabnánk elébe, felelőssé tennők, de egyszersmind hatalmat adnánk neki, hogy ne csupán tanácskozhassék, hanem cselekedhessek. Ezen cselekvési kört pedig, a' jelen körülményekben fekvő okoknál fogva, most így tűznők ki: nagyszerű, és általános, az egész országot behálózó kőút-rendszer, vízszabályozások, hajózás-előmozdítási, és áradásgátlási szempontból. Dunát Tiszával összekötő csatorna, fiemei kikötőjavítás, Ludovicea út' megszerzése, és két vasút, egyik az al-Dunától a magyar tengerpart felé, másik Pesttől Debreczen felé, de ezen utóbbiak csak azon hypothesisben, ha sikerül olly kombinációkat feltalálni, hogy ezek a' kőúti, és vízszabályozási munkák mellett építtethetnek.

X.

„Pénz” – ez azon hatalmas fogalom, melyet mi szegény magyarok még eddig sajátunkká tenni nem tudtunk, épen olly kevésbé, mint ama’ másikat, melly ép’ olly jövid és ép’ olly jelentékeny, ‘s mellynek neve „rend.” Jól mondja igen tisztelt barátom, Széchenyi István, kettőre van minél előbb és múlhatlanul szükségünk: meg kell tanulnunk engedelmeskedni, és fizetni. Jövendőnké’ keltőben fekszik –ellenkezőleg hazánk parlag, állapotunk pangás marad mindörökké. Azon nemzetek, mellyek az elsőhöz nem értettek, az ó világ’ történeteiben soha nagy szerepre nem vergődhetek fel, az új világban pedig csak azok boldogulnak, és virágoznak, mellyek mindkettőt tökéletesen tudják. A’ magyar, mert sem az egyiket, sem a’ másikat sajátjává nem tette, sem nem virágozik, sem nem boldogul, hanem elég nyomorultan tengődik, és e’ felett mert nem tud engedelmeskedni, nem tud parancsolni sem; minek ismét azon rász eredménye van, hogy a’ magyar nemcsak nem tud, de nem is akar fizetni. A’ jelen országgyűlésnek e’ tekintetben gyönyörű feladása van: a’ magyart e’ keltőhöz szoktatni oktatni, tanítani e’ kettőre; mi kétség kívül legsikeresebben mozdítatik elő, ha e’ kettő elválhatatlan kapcsolatban tekintetik, és meggyőződünk, hogy a’ melly arányban az egyiket könnyűjük, és biztosítjuk, ugyanabban lesz jobb lábra téve a’ másik is. Csekély véleményem szerint az országgyűlésnek, általános morális tekintetben, nincs is jelenleg nevezetesebb feladása, mint e’ keltő iránt tetemes javulást eszközölni, mi más szavakkal egy értelmű a’ következő thesissel: „polgárosítani a’ magyar nemest valódiilag” azaz kiemelni ama’ barbarus szokásából,

miszerint ő törvénynek és felsőségnek engedelmeskedni, és közczélokra rendesen, 's a' szükséghez mérve fizetni nem kíván, nem gondolván meg, hogy míg ez így marad, őt csak a' félig polgárosodott nemzetekhez lehet számítani.

Ezen nem fizetési megátalkodottság félben szakasztatott olykor, és voltak ezen állapotnak lucidum intervallumai. De mindeddigien a' nemesség rendes és folytonos adózást a' haza' szükségeire, elvállalni soha sem akart, sőt ettöli iszonyodását minden időben bizonyította. Emlékezetünkre kezdett ugyan a' műveltebbek, és magasabb állásúak között terjedezni a' fizetési hajlam, de ezen lucidum intervallum különböző események által ismét félben szakadt, vagyis inkább elhomályosított. Felül kerekedett ugyanis sok megyékben egy párt, melly előrelátást, tapintatot, józan politikát és méltányosságot egészen nélkülözve, a' kezében levő hatalmat fizetési dolgok körül oly ferdén kezdte kezelni, miszerint a' nagyobb birtokosok aránytalanul és igazságtalanul terheltetnének, ellenben a' hatalmat kezelők, és coteriájuk, úgy mondva, semmit sem fizetnének. Hozzájárult éhez, hogy ezen pártok és coteriák a' nagyobb birtokosok' érdekeit más dolgokban is minden lehető módon kezdték ostromlani. A' papot jószágainak, 's tizedjenek elkobzásával, az úrbériséget bírót robotjainak, 's úgy kisebb királyi, mint jobbágyi haszonvételeinek escamotirozásával fenyegették, a' kis nembest pedig, kinek nagy része a' jobbágnál sokkal rosszabb állapotú, azal, hogy ő országos-, és háziadót, valamint úton, vámon fizetni fog, hetenként kétszer, ijesztgették. Történt pedig ez nem halkal, és egymás után, hanem egyszerre 's rögtön, és oly ingerlő, gonosz és sértő modorban egy részről; más részről pedig legmérgeesebb kifakadások' kíséretében, azok által, kik vajmi keveset fognának minden kigondolható címek alatt - fizetni, és oly kíméletlen, és tapintatlan sietséggel 's rohánással, miszerint igen sokakban csökkenne a' fizetési hajlam az alatt, míg mások a' megtámadtatás' mivoltát is haladó dühösséggel ragaszkodnának a' régihez, és olyl terrorismust

gyakorolnának, mely a' józanabbakat és mélyebben látókat is részint elrémítette, részint tehetetlenségre kárhoztatta. Legnagyobb része annak, mit az említett pártok és coteriák, a' lehető legcsekélyebb bölcseséggel művelték, megyei téren forogván és üzetvén, természetes, hogy azok, kikben csökkent a' fizetési hajlam, semmitől sem idegenkedtek annyira, mint épen a' megyei költségekhez járulástól, miután hibásan ugyan, de igen megfoghatólag ugyanazonították mindazon veszedelmeket, mellyekkel magokat a' megyék' részéről fenyegetve látták, azon injuriával, mely abból származnék, ha nekik önromlásukért, és annak előmozdítására, még fizetniök is kellene. Tetézték lapintatlanságukból származó baklövéseiket az említeti coteriák azzal is, miszerint némelly helyütt elvül kívánnák felállítatni, hogy a' majdan nemes által is fizetendő háziadó' mennyiségét a' megye határozza meg egyedül, és kezelését is függetlenül gyakorolja. Az efféle észbeli, vagyis inkább esztelenségi ömledezések (mellyek leginkább olyanoktól származának, kiket bizonyos okoknál fogva, vajmi keveset, vagy épen nem fogna nyomni a' háziadó' terhe) igen nagy világosságra derítvén egy bizonyos párt' megyei mindenhatóságra törekvő irányát, és senki józan létére az aprócska kényurak' „önkény”-ére vagyonát, 's távolabb következeiseiben az ország' állapotját bízni nem akarván, természetes, hogy azok is, kik hajlandók valának bizonyos hypothesisekben a' fizetésre, csak lágymelegen védték elveiket, és a' régihez csökönnyösen ragaszkodókat előfordult kihágásaik miatt pusztán rosalták inkább, hogysen ellenök élénk erőfeszítéssel küzdöttek volna. Így lőn a' háziadó' kérdése megbuktatva.

De vessünk még néhány pillanatot a' múltra. – 1841-dik elején a' sajtó szabadabb mozgásnak eredé. Sokan érzették a' haladás' szükségét. A' feladás az volt, ezen érzelmet minél többek' keblében gyökereztetni meg. A' haladási kérdések a' nemesség által teendő fizetésekkel függnek egybe. A' feladás tehát az volt: ezen fizetésekre ébreszteni hajlamot,

hol még nincs – erősíteni, hol már van. – A' magát haladás' orgánumának valló sajtó, mindjárt kezdetben ferdén indul a' dolognak. Sárba húz le minden tekintélyt, izgatja a' szenvedélyeket, nem kímél semmi érdeket, gyűlölet' tárgyává igyekszik tenni mindent, mi vele nem tart – szóval messze távol-ságban kalandoz a' józan cél-, és feladástól valódilag, – de szenvedelmes modorja által minden szenvedelmest, minden éretlen heveskedőt, minden nyugtalankodó, magával eltelt bölcsét öntáborába csődít, 's az éretlenség' minden elemeit egy zászló alatt egyesíti. Magát a' zászlót az viszi előre, kit legtöbben a' megkezdett túlságok' megindítójának tartanak. Magából a' haladási táborból történik felszólalás azok ellen, mik elkövetetnek, és azon modor ellen, mellyben kezeltetik a' haladás' ügye. Sikeretlenül. Az elfogulta, az őszintén haladni akaró félteni kezdi az ügyet, sóvárogva néz azon tekintélyek felé, mellyek a' megyei elemek' szemeiben (mert ezeken fordul meg, ezekre hat leginkább az egész izgatási rendszer) legnagyobb súlylyal bírnak, és így a' ferde irányt legkönnyebben igazíthatnák ismét helyes útba, azon tekintélyek felé, mellyek országgyűléseken vezetőleg szerepeltek, és így azon kívül is gyakorolhatnának nagy hatást, kivált ha nem idegenkednének emeltyüül használni a' megszületett, 's a' nemzeti értelmesség' mozgalmát két diéta alatt önmagába összehozó új hatalmat, a' sajtót. – De híjába. A' vezetők elnémulnak, elvonulnak, és ekkép' a' túlzók által magokat absorbeáltatni engedik. A' kolompvívés egészen a' túlzóknak jut, és soknak szemeiben ugyanazonítva van a' haladó, és túlzó párt. Ez volt az egyik hiba.

A' feladás az volt: fizetési hajlamot ébreszteni, hol még nincs, – erősíteni, hol már van. Oda kelle tehát vinni a' nemességét, hogy adómentességével hagyjon fel. A' túlzók azt gondolták, ezt piszkolódással, erőltetéssel, 's mint Széchenyi igen helyesen nevezi „dögönyözéssel” lehet kivinni. Ezen „szelíd” módokat alkalmazták tehát. És íme egy újabb hiba

‘s nincs semmi nyoma, hogy az említettek ezt távoztatni, vagy mérsékleni próbálták volna.

Ki levén a’ jelszó mondva, hogy az adómentességnek bukni kell, kérdés támadt: mi legyen tehát azon ügy, mellyel azt meg fogjuk töretni? És íme a’ túlzók a’ megyei háziadó állítják a’ legelső sor’ legelső helyére, és ezt pécézik ki panaceának – hozzá adván világosan, mikép’ ezt tisztán azon czéllal teszik, hogy fel legyen állítva a’ közös teherviselés’ általános elve, megvetve azon sarkkő, mellyen minden osztályzati különbség meg fog törni, ‘s letéve azon alap, mellyre egy nivellírozott demokratiai társaságot lehessen építeni. És íme a’ harmadik hiba, mellyben, úgy látszik, maguk az említettek is osztoznak. Panaceának semmi sem vala kevésbé alkalmas, mint a’ háziadó. Nem ígér közel jövőben legkisebb anyagi hasznot – sok olyanoktól kivan áldozatot olly valamire – azaz megyére – mit ők érdekeik’ leghatalmasabb ellenségének látnak, olly valamire, miben a’ pénz’ helyes és tiszta kezelése-,s célirányos alkalmazására nézve, tapasztalás szerint, igen csekélyek a’ kezességek, olly valamire, mi a’ hanyag közigazgatás’, rendetlen tanácskozás’ eszméjét képviseli sokak’ szemeiben ‘stb. Általános nemzeti czélokot kell vala panaceának kitűzni, és nem provinciális eldarabolt-ságunkból eredő apró szükségünk’ fedezését, mellyek most úgy a’ hogy’ fedezve vannak, míg amazok épen nincsenek. Esnem kellvala kivált a’ tetőtől talpig aristocraticus magyart, – kinek egész szabadelműségét legtöbbsnyire e’ három szó fejezi ki: privilégiait nemes republicanus, vagyis nemes amerikai, – így torkon verve democratisálni akarni.

Azonban hagyjuk a’ recriminatiókat. Nem ártanak azok azon esetekben, midőn, mint jelenleg, csak azért hozatnak fel, hogy még nagyobb világosságra derüljön, mit kell jövőben kerülnünk. Elég az ahoz, csökkentve van a’ fizetési hajlam, és így felhíva minden hazafi óvakodásra olly lépésektől, mellyek azt még inkább csökkenthetnék. És ez mindenkinek nemleges tisztje.

Az országgyűlésnek ennél sokkal pozitívabb feladás juttott, mellyet abban vélek sarkallani: a' meglevő fizetési hajlamot úgy használni, hogy a' teendő fizetéseknek minél többek által érzendő, el nem tagadható haszon legyen bizonyos eredményök. Meggyőződésem szerint csak egyedül ezen úton lehet fizetési hajlamot ébreszteni, hol még nincs, és erősíteni, hol már van. Valamint én a' buda-pesti láncz hídnál legfőképp' azon morális hasznot méltánylom, meliy a' nemzet' összes gondolkozására fog abból háramlani, midőn practice, és így el nem tagadhatólag, meg lesz bizonyítva, csekély, de mindenki által teendő fizetések mellett, milly nagy dolgokat lehet végbe vinni, és valamint a' sikerülő buda-pesti láncz hídnak reményem szerint egy új, és azon korszak' kezdetét fogja jelölöni, mellyben a' magyarnak megjövend kedve közös erővel nagyszerű nemzeti munkálatokat vitetni végbe, —nem kevésbé lényegesnek, és egész jövőnkre kiható fontosságúnak tartom azon szellemet, mellyben a' jelen országgyűlés a' fizetési hajlamot használandja. Csak az Istenért ne múzeum- színház-, régiséggyűjtemény- 's ezzel rokonokra! Csak az Istenért ne kirekesztőleg olyanokra, mik csupán a' nemzeti hiúságnak hízelegnek, de minél többek által érzendő hasznot nem ígérnek! Ha mi most, midőn legelőször van arról szó, nemzelileg pénzt investálni ezen nagy „parlagba,” mellyet Magyarországnak neveznek, tévesztjük el a' dolgot, és nem fogjuk tudni megbizonyítani, hogy körülményeinket megértettük, és többre ugyan nem terjeszkedünk most eleinte, mint a' mit megbírnunk nagy megerőltetésünk nélkül, de azt, mit erőnk megbír, megtenni el vagyunk határozva, és hogy a' valódilag hasznot a' csupán fényestől meg tudjuk különböztetni, — ha, mondom, ezeket nem fogjuk tudni megbizonyítani, úgy ne álmodozzunk nemzeti hitelről, soha sem fogunk vele dicsekedhetni.

Nem olly könnyű egyébíránt az országgyűlés' feladása, mint sokaknak látszik. Mert nemcsak arról van szó, a' fenlevő fizetési hajlamot jól használni, hanem arról, olly fizetési rendszert gondolni ki, és léptetni életbe, melly különbözőleg

az eddigi rendszerektől, a' nemzet közcélokra szánandó pénztárát annyira mennyire meg is töltsé, hogy az, mi végbevitetni czéloztalik, a' fizetők', vagy beszédők' hanyagsága miatt el ne maradjon. Ez pedig igen nagy bökkenő. Ugyanis eddigelé megszoktuk az illy közcélokra szánt pénzeket a' leghanyagabbul beszédni, és fizetni. Ezen megrögzött róz szokást egyszerre változtatni jobbra nem olly könnyű feladás. Nem könnyű pedig azért, mert hazámfiak' fejébe nem akar teljességgel bele menni, miszerint addig, míg úgy nevezett municipalis jogainkra annyira féltékenyek leszünk mint most, és senkinek büntető és szorító hatalmat adni nem kívánandunk, soha de soha törvényvégrehajtás, és így fizetés körül kellő, és jó foganátú rendet nem fogunk szemlélni. Szándékosan említem „ügynevezett” municipalis jogainkat. Sok hazámfia a' megyéknek azon tehetőségét, miszerint a' törvényeket büntetlenül végre nem hajtani, és elhanyagolni módjokban van, igen nagyra becsüli, sőt a' megyei autonómiát egyenesen az engedetlenség' lehelő, és könnyűségében keresi, a' mi a' legszorítóbb tévedések' egyike, és ha rövid idő múlva végkép' nem kopik ki, és múlik el, minden valódi előmenetelt tökéletesen lehetlenné teend. A' mi envéleményemet nézi, én nem ismerem el az ügynevezett megyei autonómiát, és nem hiszem, hogy ennek olly jogai lehetnének, mellyek vagy a' törvényhozás határozatainak végrehajtását gátolhatnák, vagy pedig azért, mert a' megye önmaga választja tisztviselőit, ezeket a' büntetlenség' paizsával fedezhetnék azon esetben, midőn a' törvényhozás' rendelkezései teljesítetlen maradnak. Ha illyen jogai lehetnének a' megyéknek, úgy a' municipalis rendszert rögtön ki kellene irtani, mert ezen esetben a' magyar állapotok' egész organismusa merőben nélkülözne minden kezességet, – és által volna adva csupán egy osztályból kifolyó, felelőséggel nem tartozó, és így könnyen önzésre és hatalombitorlásra hajlandó zárt testületek' önkényének. De nem létezik az illyen autonómia, sőt egyáltalában semmiféle megyei autonómia sem létezik. Ha az alkotmányos főhatalom

sem gyakorolhatja másképp a végrehajtó hatalmat, mint a törvények értelmében, bizonyosan a megyéknek sincsen előlege; sebb feladásuk, mint az ország törvényei végrehajtását önkörükben eszközölni. A törvények értelmében folytatandó közigazgatás kezelése végett önmagok választják ugyan a megyék tisztviselőiket, de törvényt (νομοσ) a megyék nem hoznak, és így autonómiájukról sem lehet szó. Azon joguk, miszerint, de csak önkeblükben kötelező erővel bíró, státutumokat alkothatnak koránsem autonómia, hanem az ország törvényei, közjoga (jus commune) és a főhatalom megkívántató jóváhagyása által korlátolt olyan tehetőség, melly csak azért áll fen, hogy a törvény értelmében folytatandó közigazgatást önszabályaik által támogatni, és könnyíteni, a felett ollyasokról, miket a törvények rajok bíznak, vagy mikről nem rendelkeztek, gondoskodni a megyéknek módjok legyen, de ezen tehetőséget (mellyet egyébiránt törvény adván, törvény meg is semmisíthet) a megyéknek törvény végre nem hajtása miatti büntetlenségek mellett előhozni nem lehet. Képtelenek tehát és sajnálkozást érdemlők mindazon silányságok, mellyeket az ugynezen megyei autonómia iránti gondból merítenek sokan, minden olly eszme ellen, melly a törvények végrehajtását könnyíteni, vagy más szavakkal az alkotmányos főhatalmat erősíteni javasolja. Mert minden illy intézkedés, mihelyt kellőmértéket tart, nem hogy ártana a megyei szerkezetnek, hanem azt tetemesen javítandja, és hasznosabbá teendi, mi végkép is egyetlen egv feltétele azon szerkezet további fenmaradásának, világos levén, mikép annak azon pillanatban fog végórája ütni, mellyben a nemzet gondolkozó része meggyőződik, hogy az már haszontalan, és az előmenetelt nem könnyíti, hanem akadályozza. Nincsenek e szerint a megyei szerkezetnek nagyobb ellenségei, mint épen azok, kik az úgynevezett autonómia fogalmát túlcsigázva függetlenül mozogni, és a törvényhozás működéseinek foganatját, a pártok önkényére hagyni szeretik. Azonban reményem szerint ezen bölcseknek epochája mindinkább le kezd járni,

a' mindennapi tapasztalás nagyon is csúfosan czáfolván meg ábrándozásaikat. Az országgyűlésnek tehát, ha akarja, és ha bíri fog elég erővel, kiemelkedni végvalahára a' kopott expediensek' ködéből, módjában lesz a' közczélokra szánt pénznek' rendesebb behajtása iránt czélszerűleg intézkedni – éhez azonban multhatatlanul szükséges, hogy azon sok alispán, és ilyennek készülő ember, ki a' rendek' táblájánál ül, ne iszonyodjék önmagára szoros, és minden hátulsó ajtócska nélküli törvényt javallani. A' főrendek' táblája gondolom nem fogja magát ezen üdvös irány ellen szegezni, és nem fog azon szónokkal tartani, ki elégli, ha ki van mondva a' rend, 's a' többit a' becsületézésre bizza. Az ilyen teoriákkal törvényhozó, vagy nemzet soha czélját érni nem fogja, és ha az valóban egyéb volna szónoki virágnál, és innét cselekvési rendszer állíthatnék fel, úgy az ilyen bölcsesség bennünket magyarokat, kik különben is szánakozás' tárgyai vagyunk, fogatlan törvényhozói tépelődéseink miatt, egyszersmind nevetségessé tenne, – a' gúny pedig igen kedvetlen história. Nincs most kezemnél Urquhart' igen nevezetes könyve: „La Turquie, et ses ressources,” mellyet az olvasónak nagyon ajánlok. Mióta azt olvastam, nagyon hajlandó vagyok hinni, hogy a' magyar municipalis szerkezet, eredetileg, szellemében keleti institutio, a' mi kulcsa egyszersmind annak, miért kell ezen szerkezetnek, melly minden magyar dolgok közül legnevezetesebb, lényegesen változni, hogy a' nyugoti állapotokkal összeférjen. A' mi tépelődésünk, rángatózásunk, viczkándozásunk ugyanis nem egyéb, mint azon fájdalmas operatio, mellyen keresztül megy keleti típusunk, és sajátságunk, midőn a' nyugoti civilisatio' kellekeivel összeolvadni kényszerítetik. Ezen összeolvadási processusban a' megye, úgy szólván, az amalgamisatiói kemencze (Amalgamisations-Ofen). Ámde az ilyen kemencze' alkotásától, terjedelmétől, bérviszonyaitól kimondhatatlanul sok függ, és mindezen tényezők föltételezik, és illetőleg módosítják a' tűz' olvasztó erejét.

Mondatott megyei követek által az országgyűlésen, és ismételtetett megyékben mások által, hogy a' kormánynak az úrbéri telken lakó nemesek' adóját be kellett vala szedetni, és így a' nemességet fizetésre szoktatni. De hát a' megyéknek a' koronázási, múzeumi, színházi ajánlatokat nem kellett beszedetni? és tették-e rendszeren, és maga idejében? És nem fizet-e régen Duna mellett az úrbéri földön lakó nemes adót, és azért hozzá szokott-e a' vasi, és zalai – például? Es aztán, mikor kormányról van szó, akkor nem elég úgy-e, ha csak ki van mondva a' rend, de mikor kedves magunkról van szó, akkor elég untig, úgy-e?

Sohase hímezzük hámozzuk a' dolgot, igen középszerű törvényhozók vagyunk, mert siker nem koronázza szándékaikat. Valamint azon hadvezér, ki a' legüdvösebb célekből készíti a' legtudományosb csataterveket, de fenyítéket tartani nem tud, midőn csatára kerül a' sor, az engedetlen csapatok miatt megveretik; hasonló helyzetben vagyunk mi, és egyik törvényhozói csatát a' másik után veszítjük. Es ki győz ellenünk? talán valami jó szellem? nem, a' hanyagság, a' restség, az engedetlenség az indolentia' kárhozatos szellemeivel nem tudunk győzelmesen megvívni!

Valamíg tehát fenyítéket nem fogunk tudni behozni, mindaddig lelkiismeretbe járó dolog, fizettetni honfitársainkat köz-célokra. Mert ezen fizetéseknek jó eredményei csak úgy lehetnek, ha azok mindenek által, kik velők tartoznak, maga idejében teljesítenek. Ha ez nem történik, úgy a' rendszerető a' hanyag miatt büntetetik, és nélkülözni kénytelen pénzét a' nélkül, hogy eredményt látna. Minden olly törvény, melly a' jót bünteti, és a' rosszat legyezi, már magában immoralis, és kétszeresen az, ha tudva történik illyen intézkedés. Őszintén megvallva, szerintem azon kellene kezdeni, hogy egy erős törvény alkottassék „a' törvények' sikeréről.” Az igaz, ennek sem lehet sikere, valamíg a' nemzet tökéletesen el nem szégyenli magát a' miatt, hogy akaratja semmibe sem vevődik.

Ezen szégyenlés alkalmasint közeledik már, és mindin-

kább közelebb fogja azt hozni a' mindennapi tapasztalás. A' jelen országgyűlés meglehet le fogja venni a' nemzetről az eddigi pironságot. Az országgyűlés' eddigi menetelére figyelve, nem tudhatni, e' tekintetben micsoda szellem fog szerepelni. És ez az oka, miért az olvasótól, ki meglehet pénzszerzési, előállítási 's adóztatási, finaciális terveket várt lölem, ezúttal megválók. Vissza fogok egyébiránt még térni e' themára. „Engedelmeskedni, és fizetni” ebben pontosul az új magyar nemzedék' feladása, és e' kettő igen szoros kapcsolatban van. A' mit tehát még – ha kedv, és idő engedik – az olvasónak ösiség, városok, 'stb. iránt a' jövő füzetben mondani szerencsém lesz, semmikép' sem fog megakadályozni, hogy visszatérjek ismét, és ismét e' kettőre: „engedelmeskedni, és fizetni,” és mindarra, mi abból foly, és vele jár.

Aug. 14-én 4843.